

Україна:

події,
факти,
коментарі

2013 № 1

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях
№ 1 2013

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

О. Онищенко, академік НАН України

Редакційна колегія:

В. Горвий, заступник головного редактора

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

Микола Азаров особисто координуватиме виконання плану дій щодо євроінтеграції 4

У Чернівцях підписано План взаємодії між МЗС України та Росії на 2013 рік 4

Аналітика

Пальчук В.
Підсумки 2012 року: актуальні теми політичного життя країни 6

Тарасенко Н.
Новий склад Кабінету Міністрів: консервативний, стабілізаційний чи реформаторський – прогнози експертів 19

Кулицький С.
Розвиток газової сфери України у контексті останніх зрушень на міжнародних ринках газу (Початок. Продовження в наступному випуску) 35

Партійна позиція

Потіха А.
ВО «Батьківщина» на початку нового політичного сезону 48

Наука-суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти 55

Здобутки української археології 59

Інноваційні розробки та технології 59

Енергоощадні технології 60

Альтернативні джерела енергії 60

Інформаційні технології 61

Питання екології та уникнення техногенних катастроф 62

Підготовка науково- і науково-педагогічних кадрів 64

Освіта та кадрове забезпечення в Україні.....	64
Охорона здоров'я.....	66
Наукові видання.....	67
Наука і влада.....	68

До уваги держслужбовця

Шкаріна В.

Світова економічна криза і Україна. Шляхи подолання

Список літератури з фондів Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського (2011–2012 рр.) 71

Коротко про головне

Микола Азаров особисто координуватиме виконання плану дій щодо євроінтеграції

Прем'єр-міністр України М. Азаров провів нараду щодо виконання міністерствами і відомствами завдань Плану дій асоціації з Європейським Союзом.

Глава уряду підкреслив, що безумовне виконання погоджених з європейськими партнерами завдань, метою яких є запровадження безвізового режиму, створення зони вільної торгівлі без вилучень та обмежень і в цілому підписання Угоди про асоціацію з ЄС – це пріоритет діяльності уряду.

«Діалог з Європейським Союзом активізується, поточного року відбудуться такі принципові інтеграційні події, як засідання Ради співробітництва Україна – ЄС, саміт Україна – ЄС, саміт “Східного партнерства”. Тому наша діяльність в напрямку євроінтеграції має бути максимально предметною, результативною і відповідальною», – заявив М. Азаров.

У зв'язку з цим він також заявив, що бере на себе координацію дій щодо виконання плану асоціації. Для цього глава уряду щомісяця буде проводити координаційні наради, на яких розглядатиметься місячний звіт і оцінки щодо роботи з євроінтеграції (*Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245955967&cat_id=244274130). – 2013. – 12.01*).

У Чернівцях підписано План взаємодії між МЗС України та Росії на 2013 рік

У Чернівцях завершилися міждержавні переговори міністрів закордонних справ України та Російської Федерації Л. Кожари та С. Лаврова, за результатами яких підписано підсумковий Протокол засідання підкомітету з міжнародного співробітництва українсько-російської міждержавної комісії та План взаємодії між МЗС України та Росії на 2013 рік.

Після церемонії урочистого підписання документів міністри провели брифінг для преси. За словами Л. Кожари, він задоволений тим, що цей рік почався з успішних переговорів.

«У цьому році розпочинається реалізація дуже широкій програми двостороннього співробітництва не тільки на рівні МЗСів, думаю, що в майбутньо-

му році будуть зустрічі на багатьох рівнях, в тому числі і на найвищому рівні», – зазначив Л. Кожара.

Він повідомив, що «переговори засвідчили, що у нас багато співпадаючих позицій».

«Ми з колегою сьогодні детально обговорювали цілий пакет дуже актуальних питань міжнародної політики, яка представляє для наших країн взаємний інтерес. Співпрацю між країнами буде продовжено і вона суттєво активізується. Цьому також сприятиме і головування України в ОБСЄ протягом цього року», – сказав Л. Кожара.

При цьому глава українського зовнішньополітичного відомства висловив упевненість, що потенціал наших відносин в економічній сфері потрібно розвивати і постійно нарощувати.

«На плановій основі розвивається активний діалог між зовнішньополітичними відомствами України та Росії. Наочним свідченням цього стало підписання Плану дій між міністерствами закордонних справ України і Росії на наступний рік», – зазначив Л. Кожара.

У свою чергу С. Лавров також висловив глибоке задоволення результатами переговорів у Чернівцях. За його словами, вони проходять у той час, коли українсько-російські відносини перебувають на підйомі, в інтенсивному політичному діалозі на всіх рівнях.

«Безперечно, фундаментом нашої взаємодії є економіка. Ми сьогодні говорили про ці перспективи, які перед нами відкриваються, в тому числі у зв'язку з набранням чинності і для України, і для Росії Угоди про зону вільної торгівлі в Співдружності незалежних держав», – сказав керівник російського зовнішньополітичного відомства.

С. Лавров повідомив, що в цьому напрямі «будуть відкриватися додаткові можливості для інтенсивних інтеграційних процесів, в яких Росія і Україна взаємовигідно братимуть участь».

Ще однією важливою сферою спільної роботи підкомітету з міжнародного співробітництва українсько-російської міждержавної комісії С. Лавров назвав прикордонне співробітництво.

«Ще одна важлива сфера нашої спільної роботи підкомітету, яка безпосередньо зачіпає інтереси українців та росіян, це прикордонне співробітництво», – сказав керівник російського МЗС.

«Ми прагнемо до того, щоб прикордонні питання вирішувалися таким чином, щоб максимально сприяти спілкуванню між росіянами та українцями, щоб вони мали можливість перетинати кордон максимально комфортно і в зручний час. На рахунок цього вже прийняті конкретні рішення, які втілюються в життя», – підкреслив С. Лавров. «Ми активно взаємодіємо з нашими українськими друзями по лінії закордонних представництв у справі захисту прав наших громадян двох країн, які потрапляють у скрутну ситуацію за кордоном», – зазначив глава російського МЗС.

Він висловив загальне задоволення співпрацею підкомітету з міжнародного співробітництва українсько-російської міждержавної комісії: «Ми задоволені, як наші делегації взаємодіють та узгоджують свої кроки в міжнародних організаціях, включаючи ООН, Організацію з безпеки і співробітництва в Європі та в інших структурах, включаючи Організацію Чорноморської економічної співпраці».

С. Лавров зазначив, що Росія підтримала обрання України на пост голови ОБСЄ.

«Будемо виходити з того, що цей рік пройде під знаком активної роботи по всіх напрямках. Я переконаний в тому, що така країна, як Україна, країна з досвідченим дипломатом, зможе зіграти таку об'єднану роль на посаді чинного голови ОБСЄ», - підкреслив керівник російського зовнішньополітичного відомства.

Нагадаємо переговори проходили у рамках сьомого засідання підкомітету з міжнародного співробітництва двосторонньої міждержавної комісії (*УНН* (<http://www.unn.com.ua/uk/news/1177027-koz'hara-ta-lavrov-u-chernivtsyakh-pidpisali-plan-vzayemodiyi-mizh-mzs-ukrayini-ta-rosiyi-na-2013-rik>). – 2013. – 13.01).

Аналітика

В. Пальчук, наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. наук із соц. комунікацій

Підсумки 2012 року: актуальні теми політичного життя країни

2012 рік був насичений важливими для України подіями. Значна увага експертів приділялася пов'язаним з передвиборною кампанією політичним процесам (формуванню партійних списків, об'єднанчих процесів у середині опозиційних сил, вибудованій тактиці партії влади, різним політичним проектам тощо). Не зважаючи на задекларовану багатовекторність української політики, значний блок тематичного наповнення національного інформаційного простору належав відносинам України з РФ та ЄС, вирішенню газових проблем, пошуку шляхів диверсифікації джерел енергоресурсів та ін. Вирізнявся в експертному середовищі окремих масив інформації стосовно питань, пов'язаних з формуванням і організацією діяльності Конституційної Асамблеї, яка займається підготовкою змін до Конституції України. Судові справи проти колишніх урядовців Ю. Тимошенко, Ю. Луценка та інших залишалися актуальними, зокрема, з огляду на позицію ЄС щодо цього питання, стану демократії в Україні, необхідність реформування вітчизняної судової системи.

Також в українському суспільному житті відбулася знакова подія: в Україні успішно пройшло Євро-2012. Виходячи з цього, важливі теми 2012 р. можна згрупувати в ряд окремих інформаційних блоків.

Зокрема, значна увага політологів була зосереджена на розвитку подій, пов'язаних з перебігом **парламентських виборів**, які відбулися **28 жовтня**. Як відомо, вибори проводилися за змішаною системою – по 225 народних депутатів обираються за партійними списками і в мажоритарних округах. Прохідний бар'єр для партій за партійними списками на цих виборах становить 5 %. Головною інтригою цієї події для експертів став прогноз майбутньої конфігурації та співвідношення політичних сил у новій ВР України після завершення виборчих перегонів. У цьому контексті справдилися прогнози експертів щодо досягнення кращих результатів на виборах партією влади, зокрема за рахунок мажоритарної складової парламентських виборів. Відповідно до відомостей ЦВК про підрахунок голосів виборців по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу, Партія регіонів набрала 30 %, політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» – 25,54 %, політична партія УДАР (Український демократичний альянс за реформи) В. Кличка – 13,96 %, Комуністична партія України – 13,18 %, політична партія Всеукраїнське об'єднання «Свобода» – 10,44 %. Не пройшла до парламенту політична партія Н. Королевської «Україна – Вперед», якій на старті виборчої кампанії прогнозували подолання 5 % бар'єра – вона набрала 1,58 %.

Не обійшлися вибори без порушень процедури підрахунку голосів. У результаті цих порушень ЦВК не вдалося встановити результати виборів у п'яти одномандатних виборчих округах: № 132 (Миколаївська область), № 94 (Київська область), № 194 і № 197 (Черкаська область), № 223 (м. Київ). У них планується проведення перевиборів.

На сайті «Української правди» висвітлена загальна картина конфігурації політичних сил, що пройшли до парламенту за результатами виборів. Так, Партія регіонів здобула 185 мандатів (41,11 %), з яких за партійними списками налічується 72, за мажоритарними – 113. ВО «Батьківщина» отримала 101 мандат (22,44 %) – за партійними списками – 62, за мажоритарними – 39. Самовисуванці отримали 43 мандати (9,56 %). Відповідно УДАР – 40, 34 і 6, що становить – 8,89 %, ВО «Свобода» – 37, 25, 12, що становить – 8, 22 %, КПУ – 32, 32, 0 і 7,11 %, Єдиний центр – 3, 0, 3 і 0,67 %, Народна партія – 2, 0, 2 і 0,44 %. Союз – 1, 0, 1, і 0,22 %, Партія Олега Ляшка – 1, 0, 1 і 0,22 %.

Практичного значення для політологічних досліджень експертів під час парламентських перегонів набув процес об'єднання опозиційних сил. Об'єднання відбулося на базі політичної сили ВО «Батьківщина», до якого ввійшли сім партій: «Батьківщина», «Фронт змін», «Народний рух України», «Громадянська позиція», партія «За Україну», партія «Реформи і порядок» та партія «Народна самооборона». Долучилася до об'єднаної процесу опозиційних сил партія ВО «Свобода», яка ініціювала тактику «походу на вибори

двома колонами від ВО «Батьківщина» та ВО «Свобода», а також узгодження єдиних кандидатів на мажоритарні виборчі округи від цих політичних сил.

Увагу українського суспільства привернуло і *втілення ідеї проведення конституційної реформи через скликання Конституційної Асамблеї України*. У січні поточного року Президент України В. Янукович підписав Указ № 31/2012 «Питання формування і організації діяльності Конституційної Асамблеї», яка займатиметься підготовкою змін до Конституції України. Схвалена Указом Президента України від 25 січня 2012 р. № 31/2012 Концепція формування та організації діяльності Конституційної Асамблеї підготовлена на основі напрацювань науково-експертної групи з підготовки Конституційної Асамблеї і рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія). У Концепції наголошується, що «в даний час необхідність оновлення Конституції України в основному сприймається політичними силами і суспільством в Україні». Також зазначається, що Конституційна Асамблея є спеціальним допоміжним органом, головною метою створення та діяльності якого є підготовка законопроекту про внесення змін до Конституції України.

Серед основних завдань Конституційної Асамблеї, зокрема, визначено: підготовка законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції України і його попереднього схвалення; організація суспільного, а також професійного, у тому числі за участі міжнародних експертів, зокрема Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія), обговорення законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції України.

17 травня 2012 р. Президент В. Янукович підписав Указ «Про Конституційну Асамблею», згідно з яким Конституційна Асамблея (КА) є спеціальним допоміжним органом при Президентові України.

Головою Асамблеї призначений перший Президент України Л. Кравчук, його заступником – директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України Ю. Шемшученко, секретарем Конституційної Асамблеї – радник Президента, керівник ГУ з питань конституційно-правової модернізації АП М. Ставнійчук. Конституційна Асамблея створена в складі 95 осіб, які працюють на громадських засадах і мають рівні права. Станом на початок діяльності Конституційної Асамблеї її склад нараховував 73 учених. Серед них 10 академіків (В. Геєць, В. Кремінський, О. Онищенко, В. Тацій, П. Толочко та ін.), шість членів-кореспондентів Національної академії наук України, 39 докторів юридичних наук, чотири доктори філософських наук, по три доктори економічних і політичних наук, два доктори історичних наук. Також у Конституційній Асамблеї представлено всі п'ять відділень Національної академії правових наук України і чотири її регіональні наукові центри.

Крім того, склад КА сформований за рахунок включення 13 керівників вищих навчальних закладів, які мають серйозні юридичні, філософські, політологічні школи. Серед них: Національний університет «Юридична академія

України імені Ярослава Мудрого», Національний університет «Одеська юридична академія», представлені також Національний університет «Києво-Могилянська академія», Львівський національний університет ім. І. Франка та ін.

До складу Асамблеї увійшли також сім суддів Конституційного Суду України у відставці – це перший склад КСУ, який ніколи не критикували, суддя Європейського суду з прав людини у відставці, голова Центральної виборчої комісії, члени Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії). Представлені в КА і 22 провідних громадських об'єднань України, Федерація профспілок, Конфедерація вільних профспілок, Союз юристів, Союз адвокатів, Асоціація міст, Асоціація районних і обласних адміністрацій, Центр Разумкова, Центр політико-правових реформ, Інститут правової політики та інші організації.

Слід зазначити, що невикористаними залишаються квоти п'яти кандидатур від опозиційних політичних сил. У зв'язку з цим Президент надав політичним силам, які не подали кандидатур до Конституційної Асамблеї, можливість вносити пропозиції протягом всієї її діяльності.

20 червня відбулося перше засідання Конституційної Асамблеї при Президентові України. Під час цього засідання визначено мету роботи Асамблеї, окреслено основні її завдання та період їх виконання. Зокрема, у своїй промові Президент України В. Янукович наголосив: «Наша мета – утвердження Конституції України як реального сучасного політико-правового договору, основоположного закону національного права, що буде надійним фундаментом майбутнього Української держави. Нам необхідна реально діюча та ефективна Конституція, що відповідно до кращих світових стандартів гарантуватиме права та свободи людини. Логіка початих в Україні реформ вимагає внесення змін до Конституції України».

У свою чергу голова Конституційної Асамблеї Л. Кравчук повідомив, що до 2014 р. заплановано вийти на проект закону про внесення змін до Конституції. «Ми плануємо до кінця цього року сформулювати концепцію конституційних змін. У 2013 р. й весь цей рік працювати над текстом змін. А наприкінці 2013 р. або на початку 2014 р., не пізніше, ми цей текст або проект закону про внесення змін до Конституції України подамо Президентові України», – зазначив голова Асамблеї. До цього секретар Конституційної Асамблеї М. Ставнійчук додала: «Не відкидається, що ми будемо готувати не один цілісний проект змін до Конституції, а пакет проектів. Я очікую, що буде два етапи і два законопроекти».

Друге пленарне засідання Конституційної Асамблеї відбулося 21 вересня в приміщенні Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Його відкрив голова Конституційної Асамблеї Л. Кравчук. «Усі сім комітетів провели свої пленарні засідання, було проведено декілька засідань координаційного бюро й затверджено плани роботи на друге півріччя 2012 р.», – зазначив він. За словами секретаря Конституційної Асамблеї, радника

Президента України, керівника Головного управління з питань конституційно-правової модернізації АП М. Ставнійчук, у подальшому планується розширити можливості інтерактивного спілкування в рамках сайту Конституційної Асамблеї, зокрема через створення віртуального дискусійного форуму, відкритих онлайн-лекцій, упровадження інших комунікативних платформ.

Важливим кроком у цьому напрямі стало підписання 20 вересня Угоди про співробітництво між Конституційною Асамблеєю та Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського НАН України. Голова Конституційної Асамблеї Л. Кравчук і генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського академік О. Онищенко засвідчили намір спільними зусиллями сприяти утвердженню й розвитку національної конституційної традиції, а також якісному вдосконаленню чинної Конституції України. Секретар Конституційної Асамблеї М. Ставнійчук зазначила, що підписання цієї Угоди є надзвичайно важливим моментом співпраці організацій і висловила подяку НБУВ за інформаційну підтримку й супровід діяльності Асамблеї.

Окрему увагу в роботі Конституційної Асамблеї приділено її співпраці з європейськими інституціями. Ідеться, зокрема, про підтримку Конституційної Асамблеї з боку Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) на всіх етапах її роботи. Вже досягнуто домовленості про визначення експертів Венеціанської комісії, які матимуть можливість аналізувати напрацювання Конституційної Асамблеї.

6 грудня 2012 р. у приміщенні Київського національного університету імені Тараса Шевченка (зал засідань вченої ради) відбулося третє пленарне засідання Конституційної Асамблеї. На запрошення Конституційної Асамблеї у заході взяли участь секретар Європейської комісії «За демократію через право» Т. Маркерт, віце-президенти Венеціанської комісії Г. Сухоцька та професор Гельсінського університету К. Туорі, члени Венеціанської комісії – Є. Танчев, Д. Гамільтон, радник Генерального Секретаря Ради Європи Л. Каячік та ін. Порядок денний роботи Конституційної асамблеї включав питання концептуальних засад конституційно-правової модернізації правосуддя в Україні, проєкт закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів» та визначення поняття та системи правоохоронних органів. Як зазначив голова Конституційної Асамблеї Л. Кравчук, дане засідання Конституційної Асамблеї свідчить про початок практичної роботи Венеціанської комісії в конституційному процесі України. «Ми приділяємо велике значення співпраці з Європейською комісією «За демократію через право», бо вона є основною науково-експертною інституцією Європейського співтовариства, а її висновки та рекомендації розглядаються нами як європейські стандарти, які необхідно широко застосовувати в процесі конституційно-правової модернізації», – підкреслив Л. Кравчук.

На сьогодні Конституційна Асамблея, за словами експертів, виступає як спеціальний представницький орган, що містить різні категорії суспільства, які працюють над текстом Конституції та над різними аспектами корелювання влади, органів місцевого самоврядування, прав людини. Один із членів Асамблеї, голова ради Лабораторії законодавчих ініціатив І. Когут назвав Конституційну Асамблею висококваліфікованим дорадчим органом при Президенті України. «Він має на меті обговорити основні моменти, узгодити позиції та запропонувати Президентові бачення нової редакції Конституції України для того, аби пізніше у межах, встановлених Конституцією, зробити або не зробити їх», – додав І. Когут.

Робота цього дорадчого органу при Президентові базується на організації звичайних експертних робочих груп, у межах яких відбуваються дискусії, узгодження позицій, використання досвіду різних країн у побудові конституційних моделей суспільних відносин, щоб таким чином удосконалити те, що є в Україні.

Загалом, розпочата у 2012 р. робота над проектом конституційних змін в Україні викликала неоднозначну реакцію українських політиків та експертів щодо їх необхідності, змісту та способу втілення. Очевидним для експертів стало те, що процесу розробки нових конституційних положень має передувати ґрунтовне дослідження конституційного процесу та демократії в Україні і світі, а також продумане та раціональне поєднання існуючих на сьогодні концепцій конституційного реформування. Більшість експертів переконані в необхідності загальносуспільного визнання змісту положень Конституції України. Вони мають стати продуктом діяльності не лише депутатів та представників Конституційної Асамблеї, вони мають відшліфовуватися кращими правниками, мають пройти настільки широке обговорення, врахування фахової думки, що підготовлений законопроект стане справді потрібною Конституцією для громадян України. Тому внесення змін до положень Основного закону доцільно вивести на рівень консолідації українського суспільства навколо цього процесу.

Протягом року в центрі суспільної уваги перебували також *судові справи проти колишніх урядовців – лідера об'єднаної опозиції Ю. Тимошенко, Ю. Луценка та ін.* Зокрема, увага експертів зосереджувалася на ситуації з ув'язненням лідера ВО «Батьківщина» Ю. Тимошенко та очікуваних судових вироках у справах колишніх урядовців, які постали перед судом у 2011 р. Крім Ю. Луценка судові процеси продовжувалися над колишнім в. о. міністра оборони В. Іващенко, колишнім керівником Державної митної служби А. Макаренком, экс-керівником відділу Київської енергетичної митниці Т. Шепітько, які проходять у справах щодо розмитнення газу компанії «РосУкрЕнерго». Печерський суд засудив А. Макаренка до чотирьох років позбавлення волі. Як відомо, А. Макаренко, а також голова НАК «Нафтогаз України» І. Діденко та экс-начальник відділу Київської регіональної митниці

Т. Шепітько звинувачувалися в неправомірному митному оформленні природного газу в межах розслідування кримінальної справи про заподіяння шкоди Україні за результатами розгляду позову «РосУкрЕнерго» до «Нафтогазу» в Стокгольмському арбітражі.

Не справдилися прогнози деяких експертів, які припускали, що у 2012 р. Президент В. Янукович може амністувати Ю. Тимошенко. Зважаючи на кількість справ, порушених Генеральною прокуратурою та СБУ проти Ю. Тимошенко, вона й надалі залишатиметься за ґратами, а судові процеси триватимуть. Як заявляв перший заступник Генпрокурора Р. Кузьмін, щодо Ю. Тимошенко порушено 10 кримінальних справ: три – Генеральною прокуратурою, одна – Службою безпеки України і шість – Державною податковою службою.

Ю. Тимошенко звернулася до Європейського суду з прав людини зі скаргою на неправомірність її переслідування та арешту в серпні 2011 р. Проте Європейський суд хоч і повідомив про намір розглянути це звернення в прискореному режимі, зможе розпочати цей розгляд лише тоді, коли касації експрем'єра пройдуть усі інстанції в Україні. У зв'язку з такою ситуацією у Європі протягом поточного року зростає рівень незадоволення внутрішньополітичними процесами в Україні. Так, на висновок Апеляційного суду з обуренням відреагував Президент Європарламенту Є. Бузок. Він висловив стурбованість вироком суду, який видається Заходу несправедливим та заангажованим. «Тимошенко не повинна сидіти в тюрмі», – написав Є. Бузок на своїй сторінці у Facebook.

У 2013 р. судові процеси проти Ю. Тимошенко продовжаться. Як відомо, Київський райсуд Харкова переніс на 18 січня 2013 р. розгляд справи проти експрем'єра щодо порушень у діяльності корпорації «Єдині енергетичні системи України». Більше того, перший заступник Генпрокурора Р. Кузьмін повідомив, що у Генеральній прокуратурі є достатньо доказів для пред'явлення нових обвинувачень Ю. Тимошенко.

Також у центрі уваги громадськості перебували *відносини України з Росією та вирішення газового питання*. У 2012 р. помітного зближення України з Росією, яке б могло бути зафіксовано конкретними документами чи погодженими діями, не відбулося. Навіть ратифікація влітку Верховною Радою України Закону України «Про ратифікацію Договору про зону вільної торгівлі» не принесла бажаних результатів у налагодженні взаємовигідних економічних зв'язків обох сторін чи інтеграційних кроків у бік Митного союзу. Президент РФ В. Путін заявив, що Україна поки не подавала заявку на вступ до Митного союзу, але намагається знайти форму співпраці з цією організацією. «Мова не йде про приєднання України до Митного союзу. Для того, щоб мова зайшла саме таким чином, ми повинні отримати офіційну заявку України про вступ до Митного союзу. Такої заявки немає», – повідомив президент РФ.

Протягом 2012 р. Кремль стосовно України використовував все ті ж практиковані механізми тиску на українську сторону, домагаючись економічних і політичних поступок від Києва з метою залучення України до єдиного економічного простору в рамках Митного союзу. Президент В. Янукович визнавав, що ця пропозиція лунає від російської влади постійно, у тому числі і під час переговорів про зміну газових контрактів. Позиція офіційного Києва полягає в необхідності ефективного просування національних інтересів України в подальших відносинах з державами-членами ЄвразЕС на основі вільної торгівлі, відповідно до загальновизнаних норм і стандартів СОТ, без застосування дискримінаційних торгових режимів.

Однією з актуальних тем, активно обговорюваних в експертному середовищі 2012 р., залишаються газові переговори між Україною та Росією. Чергові спроби налагодити діалог з російською стороною щодо зміни ціни та умов поставок російського газу в Україну не додали визначеності в питаннях термінів та шляхів вирішення однієї з головних проблем російсько-українських відносин. У 2012 р. не досягнуто домовленостей щодо перегляду ціни на газ. У газовому питанні українська сторона акцентує увагу на основному своєму аргументі – несправедливій ціні в силу її відвертої завищеності. Росія вимагає виконання умов газового контракту, якими передбачено принцип «бери або плати», що зобов'язує Україну оплатити 80 % від зазначеного в угоді обсягу газу незалежно від того, проводився його відбір за фактом чи ні. Непоступливість Росії у газовому питанні зумовила зміну тактики в переговорному процесі між офіційним Києвом і Кремлем. Українська сторона заявила про намір, доки вестимуться переговори з РФ, значно скоротити імпорт російського газу – «до обсягів, необхідних для потреб економіки». «Фактично цим уперше Україна відмовилася від ролі прохача й знайшла у своєму арсеналі дієвий козир, що дає можливість реально зачепити інтереси Москви. Україна повідомила про намір купувати газ на спотовому ринку, збільшити власний видобуток газу, збудувати три заводи з газифікації вугілля і т. п.», – зазначають аналітики.

У контексті вирішення газових питань привертала увагу ЗМІ і тема ролі української ГТС у транзиті російського газу та пов'язана з цим питанням реалізація російською стороною проєктів «Північний потік» і «Південний потік». Суттєвих зрушень у газовому питанні, з позиції російської сторони, можливо досягти, коли Росія отримає доступ до керування українською газотранспортною системою. Президент Росії В. Путін вважає, що Україна зробила стратегічну помилку, не віддавши в оренду свою газотранспортну систему. «Я думаю, що наші українські партнери зробили стратегічну фундаментальну помилку свого часу. Ми пропонували разом із європейцями узяти під оренду ГТС України, не порушуючи українського законодавства, не забираючи її у власність, залишаючи її у власності української держави. Узяти під оренду й одночасно взяти на себе зобов'язання з розвитку й завантаженню керування українською ГТС», – зазначив він. Як відомо, у 2012 р. модель консорціуму з

управління українською ГТС визначена так і не була. Раніше офіційний Київ пропонував створити для модернізації української ГТС тристоронній консорціум, який враховує інтереси як Росії, так і держав-членів ЄС.

У 2012 р. активізувався пошук шляхів диверсифікації поставок енергоресурсів в Україну. У зв'язку з цим українська сторона продемонструвала рішучість зміцнювати позиції в газовому питанні у напрямі використання частини ГТС у реверсному режимі, що дає можливість імпортувати газ із країн ЄС. Ідеться про домовленості між ЄС і Україною щодо реверсних поставок газу через трубопровідну систему Словаччини з Європи в Україну. «Нафтогаз» підписав з німецькою компанією RWE Supply & Trading GmbH (RWEST) контракт на поставку в Україну через трубопроводи Словаччини спотового газу, купленого у Європі.

Паралельно тривав пошук додаткових джерел заповнення української труби. Для вирішення цього питання активізувалися переговори з Азербайджаном та Туркменістаном з метою налагодження співробітництва в паливно-енергетичній сфері. Зокрема, офіційний Київ заявив про зацікавленість у будівництві Транскаспійського газопроводу. Співробітництво двох країн у паливно-енергетичній сфері орієнтовано на перспективи закупок Україною 2 млрд куб. м азербайджанського природного газу на рік, для чого уряди країн розробляють угоди і протоколи про створення спільного підприємства для підготовки відповідного техніко-економічного обґрунтування.

Сприяття диверсифікації поставок в Україну газу має і реалізація проекту щодо налагодження роботи LNG-терміналу з приймання зрідженого природного газу поблизу Одеси. Однак перспективи його функціонування за результатами 2012 р. достатньо невизначені. Розглядаються країни, з яких потенційно можливо поставляти зріджений газ на цей термінал, зокрема Азербайджан, Іран, Лівія, Алжир, Єгипет, Катар. «Україна наполегливо працює над диверсифікацією поставок газу і вивчає можливість отримання газу в Катарі, – зазначив Прем'єр-міністр М. Азаров під час перебування з робочим візитом у Катарі.

2012 р. позначився також українсько-російськими торговельними війнами. Українська сторона декілька місяців підряд вела діалог з Росспоживнаглядом щодо подолання перешкод в експорті українських сирів на ринки Росії. Резонансу набуло також введення утилізаційного збору на імпорт автомобілів Україною та Росією.

З огляду на розвиток відносин України з Росією у 2012 р., експерти говорять про можливі варіанти повторення торгових проблем із РФ, про продовження газового конфлікту в наступному році, що зумовить подальше охолодження взаємовідносин на рівні держав. Такі висновки підтверджуються нещодавнім скасуванням візиту Президента України до РФ.

Стан та перспективи відносин між Україною і Євросоюзом також постійно перебували в центрі уваги. Підбиваючи підсумки 2012 р., можна кон-

статувати, що українська сторона продемонструвала важливість для України задекларованого європейського вектору розвитку і використовувала різні шляхи для активізації діалогу, який здійснював певний вплив на європейську політику. У 2012 р. Україна розпочала головування в Центральноевропейській ініціативі, змінивши на цьому посту Сербію, яка очолювала ЦЕІ у 2011 р. Раніше, окреслюючи пріоритети українського головування в ЦЕІ, міністр закордонних справ України К. Грищенко в розмові з генеральним секретарем Центральноевропейської ініціативи, послом Г. Фанцельтером відзначив важливість участі України в діяльності ініціативи з огляду на стратегічний євроінтеграційний курс Української держави.

Офіційна позиція Євросоюзу щодо стану та перспектив політичного діалогу з Києвом усе ще залишається дипломатично виваженою, конструктивною й прагматичною. Протягом поточного року з урахуванням внутрішньополітичної ситуації в країні напередодні парламентських виборів тривав політичний діалог між Україною і Євросоюзом щодо Угоди про асоціацію. У його рамках відносини України та Євросоюзу розбудовуються навколо порядку денного політичної асоціації зі створенням поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі, виконанням українською стороною зобов'язань за Планом з лібералізації візового режиму з ЄС.

На тлі деяких критичних оцінок увага все ж акцентується на конкретних кроках, які повинна вжити українська влада для поліпшення ситуації навколо євроінтеграційних планів. З метою реалізації вищезазначених цілей Євросоюз визначає перед українською стороною кілька пріоритетних сфер, напрямів діяльності та висловлює сподівання на їх практичне втілення в життя. По-перше, створення більш надійної виборчої системи на основі Виборчого кодексу, який має бути ухвалено із залученням опозиції, а також проведення в демократичний спосіб перевиборів у п'яти округах, де вибори визнані недійсними. По-друге, визнання наявних системних вад у сфері судочинства, що стало очевидним у процесі розгляду ряду кримінальних справ, і не лише щодо Ю. Тимошенко. На переконання європейської сторони, вирок Ю. Луценку 27 лютого став черговим доказом існування системних проблем у судовій гілці української влади. ЄС наполегливо рекомендує українському керівництву залучати широке коло експертів для проведення реформи судочинства з метою уникнення вибіркового правосуддя. По-третє, Європа вказує на нагальну необхідність у проведенні реформ, спрямованих на утвердження верховенства права. Йдеться про вдосконалення законодавства із забезпечення свободи слова, свободи зібрань, діяльності неурядових організацій. Окремо наголошується на внесенні поправок до законів про судоустрій та статус суддів у відповідності до рекомендацій та вимог Ради Європи. Наступним пріоритетом визначено проведення конституційної реформи в тісній співпраці консультативного характеру з Венеціанською комісією. Також вітається утворення єдиного органу, який опікувався б реформою та гаранту-

вав би відкритий і незалежний конституційний процес. При цьому Євросоюз підкреслює важливість залучення всіх представників українського суспільства, конструктивної участі в цьому процесі опозиції та підтримки нею ухвалених рішень. Також ідеться про дотримання Україною раніше взятих на себе зобов'язань у сфері зовнішньої торгівлі, зафіксованих, зокрема, у протоколі щодо приєднання України до СОТ. Простою мовою це означає відмову від масштабних планів офіційного Києва щодо перегляду сотень тарифних позицій і запровадження дискримінаційного утилізаційного збору на автомобілі. Києву також пропонують розблокувати два важливі джерела зовнішньої фінансової допомоги. Ідеться про приведення у відповідність до стандартів ЄС закону про державну службу України. Через невиконання цієї вимоги українська сторона може втратити 70 млн євро допомоги від ЄС, що були передбачені у 2011 р. на проведення адміністративної реформи.

У вересні під час 9-ї Ялтинської щорічної зустрічі «Україна і світ: долаючи завтрашні виклики разом», організованої Ялтинською європейською стратегією (YES), Президент України В. Янукович підкреслив, що відбувається активний рух до підписання Договору про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. «У липні поточного року було парафоровано угоду про створення зони вільної торгівлі. На сьогодні в наших партнерів з'явилися певні додаткові питання до України. Але я переконаний, що після нинішніх парламентських виборів усі перестороги зникнуть і шлях до повноцінної асоціації України і ЄС буде пройдений до кінця», – зазначив В. Янукович.

10 грудня Рада ЄС із питань зовнішньої політики оприлюднила свої висновки щодо співпраці з Україною, у яких заявила про готовність підписати Угоду про асоціацію з Україною в листопаді 2013 р., якщо українська влада продемонструє істотний прогрес у вирішенні означених Євросоюзом проблем. «Рада підтверджує свої зобов'язання підписати вже парафоровану Угоду про асоціацію, включаючи глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі, так скоро, як тільки українська влада продемонструє рішучі дії і відчутний прогрес у трьох згаданих сферах, можливо, до саміту Східного партнерства у Вільнощі в листопаді 2013 року», – зазначається у висновках Ради. «Підписання може супроводжуватися попереднім набранням чинності окремих частин угоди», – ідеться в документі.

12 грудня у Європарламенті відбулися дебати щодо ситуації в Україні, під час яких депутати висловилися за підписання Угоди про асоціацію з Україною після того, як Київ продемонструє прогрес у здійсненні зазначених реформ.

Зі свого боку, прес-служба Кабінету Міністрів України повідомляє, що діалог між ЄС та Україною «проходить конструктивно та проводиться на постійній основі». «Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС за участю Прем'єр-міністра України відбудеться в Люксембурзі 24–25 червня наступного року. Також на стадії узгодження міністерська зустріч Україна –

ЄС із питань юстиції, свободи та безпеки, що має пройти у Брюсселі в першому півріччі 2013 року», – зазначається в повідомленні.

Під час телефонної розмови Президента України В. Януковича з Президентом Європейської комісії Жозе Мануелем Баррозу погоджена дата проведення наступного Саміту Україна – ЄС. Він відбудеться 25 лютого 2013 р. у Брюсселі.

У 2013 р. ЄС планує посилити діалог з Україною щодо лібералізації візового режиму. У висновках Ради ЄС, схвалених у Брюсселі на засіданні Ради ЄС на рівні міністрів закордонних справ, Європейський Союз підтверджує намір встановити з Україною безвізовий режим. «Рада і далі підтверджує прихильність загальній меті досягнення безвізового режиму (з Україною) за умови впровадження добре керованої і безпечної мобільності, умови якої викладені в Плані дій щодо лібералізації візового режиму, а також заохочує Україну збільшити зусилля щодо виконання критеріїв першої фази (Плану дій)», – зазначається в документі. У свою чергу, Європарламент «закликає Раду покращувати діалог ЄС – Україна з лібералізації віз напередодні саміту “Східного партнерства” у Вільносі в листопаді 2013 року». Про це йдеться в резолюції щодо ситуації в Україні, ухваленій 13 грудня на сесії Європарламенту у Страсбурзі.

Разом з тим, експерти висловлюють сумнів щодо спроможності ЄС знайти достатньо аргументів для підтримки опору України від зростаючого тиску з боку Москви стосовно приєднання до Митного союзу. Дієвим механізмом для підтримки з боку ЄС може стати Угода про асоціацію. Ряд оглядачів сходяться на думці стосовно спроможності ЄС активно підтримувати Україну і до підписання угоди, проте ЄС уже неодноразово демонстрував відсутність таких прагнень. Така позиція підтверджується висловлюваннями Прем'єр-міністра України М. Азарова, який підкреслював під час зустрічей з європейськими політиками, що ЄС, зокрема, не посідає активну позицію в питанні модернізації української ГТС. Він відзначив, що надії України, які були під час приєднання до Європейської енергетичної хартії, досі не виправдалися. Прем'єр-міністр наголосив, що Україна другий рік є членом Хартії, проте досі з боку ЄС не було підтримки України в переговорах з Росією з питання зниження ціни газу і не вирішено питання про створення тристороннього консорціуму з управління українською ГТС.

Однією з головних подій року, що минає, стало **успішне проведення Євро-2012**. Однак ця подія швидше перебувала в спортивному, ніж у політичному вимірі. Хоча рівень проведення чемпіонату певною мірою вплинув як на рейтинг української влади, так і на її міжнародний імідж. Експерти зійшлися у висновках, що Україна виправдала сподівання європейських партнерів стосовно успішного проведення Євро-2012. Свого часу цю думку висловив президент УЄФА М. Платіні, відзначивши, що рішення членів Виконавчого комітету УЄФА надати Україні і Польщі право на організацію футбольного чемпіонату Європи 2012 р. повністю себе виправдало. «Були побудовані нові

стадіони, реконструйовані аеропорти, відремонтовані дороги», – зазначив президент УЄФА. У свою чергу, генеральний секретар УЄФА Д. Інфантино захоплений змінами, що сталися з головною ареною чемпіонату Євро-2012. «Це чудова арена з відмінною атмосферою. НСК “Олімпійський” – це один з найкрасивіших стадіонів Євро-2012» – сказав Д. Інфантино. Він відзначив якість даху, сидінь у національних кольорах, комфортних роздягалень.

Багато європейських політиків також позитивно відгукнулися щодо підготовки України до Євро-2012. Зокрема, посол Німеччини в Україні Г. Гаймзет зазначив, що під час проведення чемпіонату Європи з футболу українці виявляють толерантність і дружність по відношенню до іноземців. Г. Гаймзет також відзначив належний рівень підготовки чемпіонату в цілому.

З початком європейського чемпіонату з футболу експерти прогнозували, що Євро-2012 змінить ставлення до України за кордоном. Зокрема, політолог Д. Видрін висловився: «Позитивний настрій, який Україна викликає в іноземців, ніяк не в’яжеться з тією похмурою тональністю, у якій Європа сприймає нашу країну останнім часом. Європейський політикум потрапив у власну пастку, описуючи Україну в найпохмуріших фарбах, залякуючи своїх уболівальників. Однак люди приїхали і пересвідчилися, що така інформація не відповідає дійсності».

Фініш Євро-2012 став стартом проєктів, спрямованих на розвиток приймаючих міст України, таких як Київ, Львів, Харків та Донецьк. Причому йдеться не лише про розвиток туризму, але й економіки та їх інфраструктури. Як заявив міський голова Львова А. Садовий, для міста Львів Євро-2012 принесе в майбутньому великі прибутки, пов’язані з вигодою від чемпіонату Європи – у першу чергу це нова інфраструктура, яку місто отримає у спадок після завершення континентальної першості.

* * *

З огляду на розвиток подій 2012 р. для багатьох експертів стає очевидним, що багатовекторність української політики зазнаватиме значних змін. За визначенням експертів, ключове значення, безперечно, матиме визначення векторів зовнішньої політики України між Росією та Європейським Союзом. Тут головною інтригою залишається підписання чи не підписання угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Разом з тим, офіційний Київ докладатиме максимум зусиль для налагодження стабільних партнерських відносин з Росією, особливо в напрямках вирішення газового питання. Також Україна зацікавлена в посиленні взаємодії з регіональними інтеграційними об’єднаннями. Насамперед, з Шанхайською організацією співробітництва та з форумом «Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво». Більше того, Туреччина передала Україні головування в Організації Чорноморського економічного співробітництва. Глава МЗС К. Грищенко запевнив, що зусилля України в період головування спрямовуватимуться на зміцнення регіональної ролі організації. Він у загальних рисах окреслив основні пріоритети голову-

вання України в ОЧЕС та запропонував низку регіональних ініціатив, серед яких – реалізація проектів та програм регіонального значення, зокрема, Чорноморської окружної автомагістралі та морських магістралей, підписання багатосторонньої угоди щодо інтермодальних перевезень та реалізації проекту з прямого вантажного поромно-залізничного сполучення та ін. Головування України в ОЧЕС триватиме з 1 січня по 30 червня 2013 р.

Важливе місце у 2013 р. посідатиме вирішення діючою владою соціально-економічних проблем. Експерти зазначають, що стабільна ситуація в країні залежатиме від того, наскільки влада зможе вдало проконтролювати економічну ситуацію. Якщо владна команда і надалі намагатиметься вирішувати питання збалансованості бюджету за рахунок соціально вразливих верств населення, це неминуче спричинить чергову хвилю протестів. При цьому опозиційні політичні сили намагатимуться використовувати це у власних політичних інтересах. Як відомо, наступний рік стане своєрідною стартовою позначкою для формування політичної основи у майбутній президентській кампанії (*Матеріал підготовлено за інформацією таких джерел: Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>); Офіційний портал Верховної Ради України (<http://portal.rada.gov.ua>); Конституційна Асамблея (<http://cau.in.ua>); Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua/Siaz/>); Kyiv Post (<http://www.kyivpost.ua>); Українська правда (<http://www.pravda.com.ua>).*

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Новий склад Кабінету Міністрів: консервативний, стабілізаційний чи реформаторський – прогнози експертів

Наприкінці 2012 р. Президент України В. Янукович здійснив ряд кадрових призначень до нового уряду Прем'єра М. Азарова. Згідно з указами, розміщеними на сайті глави держави 24 грудня, першим віце-прем'єром призначено экс-главу Нацбанку С. Арбузова, віце-прем'єрами – экс-міністра енергетики та вугільної промисловості Ю. Бойка, экс-голову Дніпропетровської ОДА О. Вілкула та экс-голову МЗС К. Грищенка.

Згідно з Указом про «Деякі питання забезпечення виконання покладених на Кабінет Міністрів завдань і повноважень», на першого віце-прем'єра С. Арбузова покладено забезпечення виконання завдань і повноважень у сферах аграрної політики та продовольства, економічного розвитку, торгівлі, соціальної політики, фінансів, доходів і зборів. На віце-прем'єра Ю. Бойка –

у сферах екології, природних ресурсів, енергетики, вугільної промисловості та промислової політики. На віце-прем'єра О. Вілкула – у сферах інфраструктури, регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства. Міністром економічного розвитку і торгівлі призначено голову Ради НБУ І. Прасолова, міністром енергетики та вугільної промисловості – экс-главу Мінекології Е. Ставицького, міністром регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства – заступника голови Дніпропетровської ОДА Г. Темника, міністром екології та природних ресурсів – экс-главу Держгеонадр О. Проскурякова.

Гендиректора Державної адміністрації залізничного транспорту України (Укрзалізниця) В. Козака призначено міністром інфраструктури України.

Голова партії «Україна, Вперед!» Н. Королевська очолила Міністерство соціальної політики.

Главою МЗС України Президент призначив депутата фракції Партії регіонів Л. Кожару, очільником Міноборони – депутата-«регіонала» П. Лебедева.

Президент також перепризначив В. Захарченка очільником Міністерства внутрішніх справ, О. Лавриновича – Міністерства юстиції, Р. Богатирьову – главою МОЗ, Ю. Колобова – главою Мінфіну, Д. Табачника – очільником Міністерства освіти, науки, молоді та спорту, М. Присяжнюка – міністром аграрної політики та продовольства України.

Разом із міністрами змінилася і структура уряду. Зокрема, на базі Державної податкової служби і Державної митної служби України створено нове Міністерство доходів і зборів, яке очолив экс-голова ДПС О. Клименко. Прем'єр М. Азаров назвав головною причиною створення Міністерства доходів і зборів необхідність усунення можливостей для ухилення громадян від сплати податків. «Над Міністерством доходів дуже довго роздумували. Те, що назріло об'єднання двох служб – податкової та митної – було очевидно. Необхідно було об'єднати інформаційну базу, в першу чергу, платників податків з тим, щоб усунути всілякі несумлінні можливості для відходу від сплати податків», – відзначив Прем'єр. Також, за словами М. Азарова, нове відомство покликане поліпшити адміністрування в митній і податковій службах.

Водночас ліквідовано Міністерство з питань надзвичайних ситуацій, замість якого на базі МНС і Держінспекції техногенної безпеки створено Держслужбу з надзвичайних ситуацій, главою якої призначено экс-першого заступника глави МНС М. Болотських. До складу Міністерства внутрішніх справ, яке й надалі очолює В. Захарченко, увійшла прикордонна служба.

Указом Президента також було призначено О. Лукаш міністром Кабінету Міністрів. На неї покладено здійснення загального керівництва роботою Секретаріату Кабміну та його керівника, спрямування такої роботи на ефективне забезпечення діяльності Кабміну.

Попри численні версії експертів та журналістів щодо майбутнього уряду, його склад ніхто не зміг спрогнозувати навіть на 50 %. «Партія регіонів не має єдиного політичного центру ухвалення рішень. Той уряд, який запропонував Президент, цей факт підкреслює. Ніхто з експертів не міг спрогнозувати такий склад. Більше того, інсайдери Партії регіонів теж не могли назвати такий Кабмін», – зазначив **керівник корпорації стратегічного планування «Гардарика» К. Матвієнко**.

На його думку, новий склад уряду призначено таким чином, щоб не змінювати загальну політику влади. «Політика цього уряду жодним чином не зміниться. Склад уряду призначено таким чином, щоб зберігати контроль за фінансовими потоками, щоб мати змогу жорстко контролювати підприємницьке середовище. Це якраз уряд консервації, а не реформ», – підкреслив він.

Директор Агентства моделювання ситуацій В. Бала зазначив, що новий уряд є абсолютно «технократичним». «При цій формі правління, коли міністри не затверджуються Верховною Радою України, коли не представляють свого бачення, вони не можуть називатися політичними фігурами. Це технократи, які призначаються однією людиною, одним розчерком пера. Ніхто з експертів не знав такого варіанта, тому що не можна спрогнозувати, змодельовати психотип однієї людини, яка, керуючись власними ідеями і інтересами, приймає рішення», – сказав експерт. За його словами, цей уряд «підтримуватиме будь-які рішення Президента України».

«Усі спроби сформувати політичний уряд сьогодні не мають перспективи. Напевно, це вже стало традицією для України – уряд не стає квінтесенцією і плодом представницької демократії», – наголосив **голова ради Лабораторії законодавчих ініціатив І. Когут**.

«Насправді, це така собі розширена Адміністрація Президента. У випадку успіху, чи принаймні якоїсь стабільності, Президент візьме всі лаври на себе, у випадку провалів – за це відповідатимуть саме міністри», – вважає експерт. «Чи стане цей уряд стабільним – важко сказати. Очевидно, що він переживе першу ситуацію змін до бюджету і тут багато буде залежати від тих нових служб, нових міністерств, які було створено», – підкреслив він.

Водночас **І. Когут** зауважив, що нові призначення, та й узагалі характер утворення нового уряду, говорять про обмеження його самостійності. «Кадрова стабільність не буде ознакою цього уряду – це однозначно», – підсумував він.

«Відповідальність за цей уряд має нести не Азаров, а Янукович особисто», – переконаний **політолог С. Таран**. «Призначення в уряді відбуваються не за політичним принципом, навіть не за принципом того, які були результати останніх парламентських виборів, яким є розподіл місць у парламенті. Більше того, навіть не з позиції переговорів у Партії регіонів. Призначаються люди за бажанням Президента», – констатує політолог.

С. Таран зауважив, що навряд чи новий уряд буде реформаторським, мовляв, такі принципи в призначеннях не закладені, не оголошено такої стратегії. «Особливих сподівань на цей уряд не може бути», – наголосив експерт.

Президент Центру системного аналізу і прогнозування Р. Іщенко вважає новопризначений уряд «технічним Кабінетом Міністрів України». «З таким урядом можна вступати в Аляску, у Канаду, в Антарктиду, у Митний союз, у Європейський Союз і в принципі суперечностей не буде. Скаже Президент, що вранці вступаємо в ЄС, а ввечері – у Митний союз, а завтра зранку ми встали і будемо вступати в ЄС, МС, Австралію і відразу всюди. І головне, що кожен міністр скаже, що все це правильно, бо це наймудріше рішення Президента України», – додав він.

В. Янукович кинув виклик опозиції, відзначив **директор Інституту глобальних стратегій В. Карасьов**, коментуючи новий склад Кабінету Міністрів. Політолог переконаний, що в Україні призначено «особистий уряд Януковича й Ахметова». «Новообраний уряд показує, що Янукович формує свою особисту управлінську еліту», – сказав В. Карасьов. На його думку, це своєрідний виклик опозиції. «Янукович хоче показати, що на тлі радикалізму, піару, балаканини його гвардія буде займатися справою. Це особистий Кабмін Януковича і частково Ахметова», – наголосив експерт.

Опозиція за кадровими рокиривками у владі також побачила підсилення позицій В. Януковича і близьких до нього людей. **Голова фракції «Батьківщина» А. Яценюк**, коментуючи склад нового уряду, назвав його «урядом ще одного покращення». «Уже були попередники, які “покращили” життя, а тепер прийшли наступники, які так само “покращать”».

На переконання А. Яценюка, з усіх, кого призначено в Кабмін, «можливо двоє, максимум троє підозрюють, що треба робити в уряді». «Усі інші – це просто випадкові люди, які отримали посади в першу чергу через приязні стосунки з оточенням діючого Президента і тих, хто є акціонерами Партії регіонів», – додав політик. «Зрозуміло, що відповідальна за все тільки одна особа – це Президент Янукович», – наголосив він.

З огляду на це, наголосив голова фракції «Батьківщина», очікувати чогось від цього уряду неможливо: «Ми не чекали нічого і від попереднього уряду. Ми будемо сподіватися на те, що вони хоча б внесуть програму дій уряду на наступний рік. Але їхні попередники не робили цього протягом останніх 2,5 років. Тому жодних змін у країні після призначення цього уряду не відбудеться. А зате відбудуться зміни в тих людей, які стали міністрами і віцепрем'єрами. У них точно відбудуться зміни на краще», – зазначив А. Яценюк.

Заступник голови партії «Батьківщина» М. Томенко назвав нинішній склад Кабміну «урядом мрії Януковича». Він вважає, що кандидати підбиралися насамперед з огляду на особисту лояльність і жоден із призначених навіть теоретично не зможе конкурувати з нинішнім Президентом на наступних виборах глави держави в 2015 р.

«Якщо проаналізувати нинішній склад нового уряду, то очевидно, що це уряд, який формувався виключно виходячи з інтересів В. Януковича. Крім того, це повинні бути не просто надійні за політичними переконаннями урядовці, а насамперед перевірені фінансово-економічними випробуваннями люди. Починаючи з першого віце-прем'єра С. Арбузова, який, зрозуміло, буде реальним керівником, представником Януковича і основним комунікатором з Президентом, і закінчуючи створенням Міністерства доходів і зборів...» – цитує М. Томенка партійний сайт. «Нинішня структура уряду доводить, що повноваження визначалися під конкретних людей, а не під управлінську “оптимізацію”. Тому можна сказати, що формування саме такого уряду з такою структурою – це повна зупинка розмов про успішну адміністративну реформу урядових структур. Таким чином, Президент отримав свій “уряд мрії Януковича”», – зазначив М. Томенко.

Лідер фракції «Свобода» О. Тягнибок переконаний, що новий склад Кабінету Міністрів нічим не кращий за попередній. «Це просто продовження попереднього уряду Азарова. Тут спрацьовує та формула, згідно з якою від перестановки міністрів нічого абсолютно не зміниться. Уряд Азарова, який був до цього, і який існує сьогодні, – це одне і те ж», – заявив О. Тягнибок.

Політик додав, що не бачить серед міністрів реформаторів, а також наголосив, що основна мета нового уряду – зібрати якнайбільше податків.

Зрозуміти принципи, за якими формувався новий уряд, дуже складно, вважає колишній міністр фінансів, народний депутат В. Пинзеник, коментуючи призначення до Кабміну. «Без сумніву інше: принцип формування ефективної, дієздатної команди тут відсутній, а новий склад уряду засмучує і тривожить», – додав він.

Політик уточнив, що йдеться навіть не про персоналії нового складу уряду, їхні освітні, професійні чи моральні якості, а про принципи, правила побудови, дотримання яких при правильному підборі персон дає можливість сформувати команду. За його словами, у новому уряді відроджено посади віце-прем'єр-міністрів. У попередньому, за винятком першого віце-прем'єра, їх де-факто не було, бо вони водночас були і міністрами, пояснив В. Пинзеник.

«Спробуйте зараз порахувати кількість відповідальних за економіку. Тепер до них додалися ще й заступники Прем'єра, які дублюватимуть функції міністра чи кількох міністрів. Довго доведеться шукати крайнього», – зазначив В. Пинзеник.

Відродження посади міністра Кабінету Міністрів у цьому уряді, за словами політика, посилює позицію ще одного уряду в самому уряді – апарату Кабінету Міністрів, завданням якого є обслуговувати діяльність уряду. У цьому контексті В. Пинзеник нагадав про існування ще одного «уряду» – Секретаріату Президента України.

Не залишив поза увагою політик утворення Міністерства доходів і зборів. На його переконання, орган, що здійснює адміністрування податків, не може

займатися водночас податковою політикою. За його словами, «це все одно, що працівнику ДАІ дати право самому встановлювати правила дорожнього руху». Утворення такого міністерства, на думку економіста, є також серйозним ударом по фінансовій стійкості країни, по керованості фінансами. «Залишається лише створити міністерство на базі казначейства, а Міністерство фінансів перейменувати у міністерство фінансів без фінансів», – резюмував він.

Політичний експерт Є. Магда відзначив, що нинішній склад Кабміну є найбільшим оновленням уряду за час президентства В. Януковича. За його словами, Кабмін фактично оновлений на 2/3 і представляє з себе «новорічну ялинку». «Азаров, як зірка, ялинку прикрашає, але нічого не вирішує. Ще належить розібратися упродовж найближчого часу, хто на цій ялинці є хто і що з себе представляє», – сказав він.

За словами **політолога К. Бондаренка**, «молоді і жорсткі управлінці, які прийшли в уряд, ментально і за стилем відрізняються від Миколи Януковича. Йому – 65. Середній вік урядовців – 46 років. Семеро міністрів мають за плечима менше 40 років життя. Він – прихильник жорстких командно-адміністративних методів. Вони – продукт ринкових відносин в економіці, що сформувалися в умовах незалежності. Він дбає про баланси. Вони – молоді вовки, що діють за принципом “мета виправдовує засоби”».

Те, що М. Азаров і члени його нового Кабінету – не однодумці, відомо давно. Між М. Азаровим і С. Арбузовим час від часу виникають суперечності: чи варто запускати верстат для друку купюр, чи варто відпускати гривню у вільне плавання, чи варто йти на зближення з Росією. Тепер ці суперечності точно загостряться, прогнозує експерт. Сформований уряд – це уряд не М. Азарова, а уряд В. Януковича, переконаний він.

Якщо у 2010 р. М. Азаров міг формувати Кабмін і навіть відмовити В. Януковичу в тому, аби надати портфелі деяким людям Президента – О. Кузьмуку, М. Папієву тощо, то цього разу, як зауважує К. Бондаренко, в уряді М. Азарова немає соратників глави уряду. «Якщо подивитися на цей уряд, то виникає запитання: “При чому тут Азаров?”», – констатує політолог.

Тож М. Азаров очолив уряд, у якому Прем’єр у найкращому випадку матиме право вето щодо окремих рішень – і не більше. Крім того, діяльність Прем’єра контролюватиме міністр Кабінету Міністрів О. Лукаш, яка в Кабміні буде мати неофіційний статус «вух, очей та рук» Президента. Саме тому уряд переходить на ручне керування.

Утім, влада Прем’єра М. Азарова обмежуватиметься не лише волею Президента В. Януковича, а й першим віце-прем’єром С. Арбузовим, адже основні ресурсні можливості уряду зосередилися в руках групи фінансистів на чолі з С. Арбузовим. До цієї групи також належать О. Клименко, який очолив Міністерство доходів та зборів, і міністр фінансів Ю. Колобов.

«Усередині уряду створюється “фінансовий Кабмін”, який очолять Клименко і Арбузов. Це входить у сильний конфлікт із старокиївською елітою, з Прем’єр-міністром Азаровим, який розраховував, що Президент дасть йому можливість сформувати Кабмін самому, а в результаті до складу уряду ніхто з його близьких друзів не потрапив. Прем’єр ще більше втратив владу, ніж мав раніше. І спосіб його правління призведе до конфлікту з Арбузовим буквально через кілька місяців», – вважає **керівник соціологічної служби «Український барометр» В. Небоженко**.

Ураховуючи, що на посаду керівника Нацбанку Президент запропонував кандидатуру І. Соркіна (ще одного представника команди С. Арбузова), можна робити висновок, що фінансова система України перебуває під впливом однієї з груп у складі так званої «сім’ї».

Склад уряду говорить про зміцнення позицій «сім’ї Президента» в керуванні державою, зокрема про посилення позицій сина В. Януковича Олександра в керуванні країною, погоджується **керівник Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко**. Водночас експерт зазначив, що структура призначення Президентом В. Януковичем заступників Прем’єр-міністра говорить про збереження балансу сил в оточенні глави держави. «Структура віце-прем’єрів і прізвища говорять про те, що є три стовпи режиму, – наголосив експерт. – Перший стовп – “сім’я”, два інші стовпи – інші бізнес-політичні групи: група Ахметова в обличчі Вілкула та група Фірташа в обличчі Бойка. Така розстановка – реорганізація і збереження балансу сил. “Сім’я” знову таки посилюється, але два інші стовпи зберігають свій вплив», – додав він.

Призначення С. Арбузова першим віце-прем’єром, за оцінками багатьох експертів, у тому числі й В. Фесенка, означає, що через деякий час Україна отримає нового Прем’єр-міністра. «Нинішнє призначення – лише стажування, спрямоване на те, щоб він отримав необхідний досвід роботи в уряді. Бо це досвід ручного керівництва економікою, соціальною сферою. Це істотно інший менеджмент, ніж той, що був у Нацбанку. Плюс – це досвід політичної роботи. Це новий крок посилення впливу “сім’ї”», – пояснив політолог.

За прогнозом В. Фесенка, С. Арбузов стане Прем’єр-міністром вже до кінця першого півріччя 2013 р. Такі висновки, переконаний експерт, можна робити, проаналізувавши попередню кар’єру С. Арбузова, коли перед тим, як його призначили головою Національного банку України, він проходив «стажування» на посаді першого заступника глави НБУ. Прогноз політолога підтверджують також останні висловлювання Прем’єр-міністра М. Азарова. Зокрема, він заявив, що рано чи пізно піде з посади Прем’єра, а в уряді «мають бути люди, готові замінити Прем’єр-міністра». Як сказав М. Азаров в інтерв’ю українським телеканалам, відповідаючи на запитання про свого першого заступника С. Арбузова, він нормально ставиться до цього призна-

чення. «Поганий той перший віце-прем'єр-міністр, який не хоче стати Прем'єр-міністром», – додав М. Азаров про С. Арбузова.

Зі слів М. Азарова, пост першого віце-прем'єр-міністра – це дуже серйозна посада, на якій людина має багато в чому допомагати Прем'єрові у прийнятті рішень і їх реалізації. «Працюючи на цьому посту, якщо ти хочеш – значить, ти ростеш, якщо ти не хочеш – значить, ти йдеш у нікуди. З цього поста можна або вгору, або донизу йти», – зазначив М. Азаров. На його думку, на посаді першого віце-прем'єра можна набути дуже великого досвіду, що допоможе в подальшій державній службі.

У тому що Прем'єр-міністр М. Азаров буде перебувати в прямій залежності від першого віце-прем'єр-міністра С. Арбузова, не сумнівається екс-виконуючий обов'язки міністра фінансів України І. Уманський. На думку експерта, нинішня ситуація в уряді схожа з тим, що відбувалося, коли В. Янукович був Прем'єр-міністром України, а М. Азаров – віце-прем'єром у його уряді.

«У суспільстві жартома говорили, що це Янукович був “Прем'єр-міністром в уряді Азарова”. Адже в той час, як Янукович був поглинений політичними питаннями, на Азарові лежало все оперативне керування державою. Зараз ситуація може повторитися: у новому складі Кабінету Міністрів М. Азаров може стати Прем'єром в уряді С. Арбузова. Адже саме Арбузов, за фактом, буде очолювати групу з восьми осіб, лояльних до старшого сина Президента О. Януковича. Восьми чоловік, які цілком і повністю будуть формувати економічну політику нового складу Кабміну», – вважає І. Уманський.

На думку фахівця, М. Азарову не вдається проводити необхідну політику. «У таких умовах проводити свою політику М. Азарову буде дуже непросто – навіть незважаючи на те, що досвіду бюрократичних ігор у нього одного вистачить на всю “молоду команду”, разом узяту. Утім, складно доведеться не тільки йому», – прогнозує І. Уманський.

Натомість **директор Інституту трансформації суспільства О. Соскін** вважає, що С. Арбузов не має навичок, щоб стати першим віце-прем'єром. «Я вважаю, що це надзвичайно хибне і погане призначення, бо Арбузов не був банкіром, а тим паче він абсолютно не готовий виконувати функції першого віце-премера. Це чисто корпоративне призначення. Отже, старший син Януковича, який керує кадровими призначеннями в їхніх інтересах, призначив його на цю посаду. Це означає фактично злиття всіх фінансів “сім'ї”. Не треба забувати, що є мама Арбузова, яка керує банком сина Януковича. Це злиття державних фінансів, злиття грошей Національного банку. Тепер Арбузов буде очолювати все це одноосібно», – вважає економіст. На думку О. Соскіна, у результаті цього призначення «сім'я» підпорядкує собі і держбюджет. «За своїм фахом Арбузов не відповідає будь-яким сучасним вимогам. Він фактично довів валютно-грошову систему України до краху. Те, що вони ввели обов'язковий 50-відсотковий продаж валюти експортерами, плюс те, що хотіли ввести збір на продаж валюти, – це якраз ознаки військово-командного ко-

мунізму, які він втілює в економіку. Він не розуміється на ринкових засадах, не підготовлений ні теоретично, ні практично», – додав експерт.

Експерт вважає, що тепер абсолютно неважливо, хто очолить Нацбанк. «Це буде, по суті, технічна людина, бо Арбузов і його група будуть контролювати Національний банк. Після цього призначення Україна втратила Національний банк як незалежну установу. Тепер ми втрачаємо національну валюту гривню. Бо вона буде повністю підпорядкована інтересам «сім'ї». Мабуть, вони візьмуть когось із другого ешелону, хто буде обслуговувати їхні інтереси», – припустив О. Соскін.

Під впливом іншої гілки «сім'ї» – групи Ю. Іванющенка – залишився **агро-промисловий комплекс**. М. Присяжнюк зберіг міністерське крісло. Останнім часом міністр активізував свою роботу, провівши ряд кадрових перестановок і зламавши «тиху опозицію» до його політики, хоча ще в жовтні 2012 р. деякі експерти говорили про можливість заміни М. Присяжнюка.

Доволі вагомим у новому складі уряду, на противагу до попереднього, є **представництво групи Р. Ахметова**. «Дуже сильно в новому уряді представлено фінансово-промислово групу Ахметова, яка одержала посади, починаючи від Міністерства соціальної політики (Королевська) до залізниць і Вілкула на посаді віце-прем'єра. Це, скоріше, Кабмін Ахметова, а вже не Азарова, не Фірташа. “РосУкрЕнерго” практично не представлено в цьому Кабміні, і той факт, що у Бойка відібрали таку “солодку посаду” з таким величезним корупційним потенціалом у Міністерстві палива і енергетики, а дали йому малозначущу посаду віце-прем'єра, у якого практично немає повноважень, – це, звичайно, дуже сильний удар», – вважає В. Небоженко.

Один із найближчих соратників Р. Ахметова І. Прасолов очолив Міністерство економічної політики та торгівлі України. Замість Б. Колеснікова, Міністерство інфраструктури України очолив В. Козак, який раніше керував Укрзалізницею.

Цікавим у межах цього уряду є тандем О. Вілкул – Г. Темник. О. Вілкул на посаді губернатора Дніпропетровської області продемонстрував неабиякі вольові та менеджерські риси, зумів за короткий час підпорядкувати собі непрості процеси в області, зламавши амбіції окремих лідерів промислово-фінансових груп. В останні роки Дніпропетровщина стала лідером за деякими економічними показниками в Україні, зокрема за рівнем іноземних інвестицій.

О. Вілкул вважається одним з найуспішніших представників групи Р. Ахметова в управлінській сфері. Г. Темник, який нині очолив Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, був заступником О. Вілкула. За наявною інформацією, О. Вілкул довго протривав переходу на роботу в уряд і призначення Г. Темника стало однією з умов, на яких він погодився працювати на посту профільного віце-прем'єра.

Новопризначений віце-прем'єр-міністр окреслив ряд першочергових завдань, які він має наміри виконувати, на прес-конференції у Дніпропетровську. «Це – реалізація ряду інфраструктурних проєктів, упровадження сучасних технологій у житлово-комунальне господарство і, звичайно, масштабна реалізація проєкту “Доступне житло”», – сказав віце-прем'єр.

За його словами, на новій посаді він спочатку детально вивчить ситуацію в кожній галузі, якою збирається опікуватися, а це насамперед інфраструктура й ЖКГ, а потім візьметься за вирішення існуючих проблем. «Окремої уваги потребує житлово-комунальне господарство, адже нині триває зима. Я вивчу програми регіонального розвитку кожної області, ми вивчимо кращу зарубіжну практику, проведемо обмін досвідом між регіонами. В інфраструктурі кожен напрям – залізниця, порти, авіація – буде піддано ретельній ревізії, аби знайти, яким чином збільшити ефективність і використовувати потенціал максимально. У результаті обов'язково за кожним напрямом будуть прийняті програми щодо поліпшення роботи», – підкреслив О. Вілкул.

Між тим експерти не відкидають, що «дніпропетровським» посадовцям у складі нового Кабміну готують роль «цапів-відбувайлів», «роль С. Тігіпка». Політолог А. Золотарьов, зокрема, відзначає, що посаду віце-прем'єра О. Вілкула обійняв не через свої здобутки, а за квотою Р. Ахметова, людиною якого він є, і це крісло для нього може «стати електричним стільцем».

«Він може просто синім полум'ям згоріти на цій посаді політично. Усі ласі шматки віддали “сім”і” Президента, у них буде на порядок більше можливостей, а у людей Ахметова – на порядок більше відповідальності. Якщо наступного року зростуть тарифи на комунальні послуги, то хтось мусить за це відповідати. Це стане проблемним моментом у подальшій кар'єрі О. Вілкула», – висловив свою думку політичний експерт.

Очевидно, що в команді Р. Ахметова гратиме і Н. Королевська, яку ототожнюють з одним із відгалужень ахметовської групи – «СМАРТ-груп» В. Новинського. Поява в уряді Н. Королевської стала певною несподіванкою. Під час парламентської виборчої кампанії, яка закінчилася для її політичної сили фіаско, лідер партії «Україна – Вперед!» гостро критикувала політику свого нинішнього шефа М. Азарова. Утім, незважаючи на заяви про те, що вона ніколи не працюватиме в уряді М. Азарова, Н. Королевська погодилася обійняти запропоновану посаду міністра соціальної політики, «щоб розділити відповідальність за добробут українців». «”Моя хата скраю, нічого не знаю” – не моє життєве кредо», – запевнила Н. Королевська.

Прем'єр-міністр М. Азаров зазначив, що у Н. Королевської є всі можливості реалізувати свої передвиборні обіцянки у соціальній сфері. Прем'єр також розповів, що поради Н. Королевській провести консультації зі своїм попередником на цій посаді, народним депутатом С. Тігіпком, і уважно поставитися до його напрацювань.

Експерти вважають призначення Н. Королевської міністром соціальної політики України можливістю для неї втриматися у великій політиці. «Призначення Королевської міністром соцполітики – це можливість для неї залишитися на плаву, залишитися у великій політиці. Як вона нею скористається – подивимося далі», – зауважив директор Агентства моделювання ситуацій **В. Бала**. Таку думку підтримав і керівник Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко. Однак він відзначив і ризики для Н. Королевської на такій посаді. «Королевська, швидше за все, ще психологічно травмована такою поразкою на виборах. У неї були варіанти обиратися в депутати на решті мажоритарних округів, але за наявності таких пропозицій вона зробила правильний вибір», – зазначив він.

В. Фесенко прогнозує, що Н. Королевська може взяти на себе роль публічного політика в «уряді технократів» і внутрішнього опозиціонера, граючи при цьому самостійну гру. У такій ситуації, за його словами, для неї важливо не повторити помилок свого попередника С. Тігіпка, оскільки соціальна політика є однією з найпроблемніших і найскладніших сфер державної влади.

Народний депутат, член фракції «Батьківщина» М. Томенко, навпаки, вважає, що, увійшовши до складу нового уряду М. Азарова, Н. Королевська поставила під питання свою подальшу політичну кар'єру. «Насправді, я вважаю, що вона зробила велику політичну помилку, тому що майже рік перед виборчою кампанією найбільше критикувала Азарова і Тігіпка, а не критикувала Януковича. Тому, потрапивши в команду Азарова, вона попадає вже в такий політичний просак, і тому, я думаю, що вона значною мірою створила проблему для того, що її наступна політична кар'єра буде під питанням», – переконаний М. Томенко. «Призначення Н. Королевської на посаду міністра говорить про перехід соціальної політики в сферу рекламних питань для влади», – зазначив керівник Корпорації стратегічного планування «Гардарика» К. Матвієнко. На його думку, соціальна політика матиме найбільш популістський характер у діяльності уряду.

Це призначення, на думку голови ради Лабораторії законодавчих ініціатив І. Когута, є «урядовою каторгою» для Н. Королевської, бо, «витративши величезні ресурси на підтримку на виборах і не отримавши належного результату, сьогодні треба у такий спосіб відпрацювати це», – пояснив він.

Водночас, на думку експерта, таке призначення ще й пов'язане з тим, що посаду голови Мінсоцполітики при В. Януковичу проходять усі «чужі». «В уряді Януковича позиція міністра соціальної політики – це таке чистилище. Через це чистилище проходять всі “не свої”, всі, хто приходить зі сторони. Така доля була у Тігіпка, і така ж, певно, буде доля й у Королевської», – наголосив він.

Політолог В. Карасьов вважає, що Н. Королевська пішла ва-банк, очоливши Мінсоцполітики. «Це ризикований крок, але він може окупитися. Залишати велику політику Королевська не захотіла. Вона змогла повернутися завдя-

ки такому ризикованому, складному, можливо, навіть небезпечному для подальшої політичної кар'єри призначенню. Королевська прийняла виклик. Якщо у неї вийде працювати ефективно, якщо вона проявить себе антикризовим соціальним менеджером, то компенсує поразку на парламентських виборах», – вважає В. Карасьов.

Колишні лобісти компанії «РосУкрЕнерго» значною мірою втратили контроль над паливно-енергетичним комплексом. Хоча Ю. Бойко і призначений віце-прем'єром, що куруватиме ПЕК, однак у віце-прем'єра доволі скромні важелі впливу на галузь. Міністром палива та енергетики призначено близького до «сім'ї» Е. Ставицького, який раніше посідав посаду міністра екології. На вивільнене міністерське крісло прийшов колишній керівник НАК «Надра України» О. Проскуряков – талановитий менеджер, людина підкреслено порядна та професійна. О. Проскуряков і Е. Ставицький, очевидно, і надалі працюватимуть у тандемі. Натомість група РУЕ в новому Кабміні отримала відверто другорядні позиції.

Цікавою є ситуація в силових структурах. В. Захарченко зберіг свою позицію в Міністерстві внутрішніх справ, повноваження якого тепер будуть розширені – йому підпорядковуватимуться прикордонники та, очевидно, колишнє Міністерство з надзвичайних ситуацій, реорганізоване до рівня Держслужби.

Водночас «групі Фірташа» вдалося провести на пост міністра оборони України П. Лебедева, який, як відомо, є близьким соратником Є. Дмитрієва, одного з найближчих соратників Д. Фірташа з чернівецької епохи, а нині – керівника кримського «Титану».

Розпродаж військового майна та контроль за відповідними фінансовими потоками – такими є головні завдання нового міністра оборони України П. Лебедева, вважають експерти. Водночас у Партії регіонів запевняють, що П. Лебедев будуватиме житло для військовослужбовців та реформуватиме Військово-Морські сили.

Новопризначений міністр за освітою є військовим фінансистом. Залишивши лави Збройних сил, П. Лебедев зайнявся приватним бізнесом і нині є почесним президентом промислово-інвестиційної групи «Інтер Кар Груп». П. Лебедеву нині 50 років, народився він у Росії, в Україні мешкає з 1984 р. Він є успішним бізнесменом. Торік засоби масової інформації оцінювали його активи у понад 57 млн дол. Під час виборчої кампанії цього року П. Лебедев задекларував дохід у понад 36 млн грн.

Новий міністр оборони є жорстким керівником та ефективним менеджером, відзначив депутат від Партії регіонів В. Колесніченко. «Один із профілів його професійної діяльності – це будівництво. Мабуть, це пов'язано з будівництвом житла для військовослужбовців, бо він кілька таких проєктів реалізував у Севастополі. І друге, Військово-Морські сили України мають перебудуватися. Не у військовому плані, а в адміністративно-господарському», – наголосив В. Колесніченко.

Утім, навряд чи завдання П. Лебедева на посаді міністра оборони – кардинальні зміни у Збройних силах, відзначив директор військових програм Центру ім. Разумкова М. Сунгуровський. Тим більше що як про військового фахівця про П. Лебедева не чули ані в армії, ані в експертному середовищі, заважив експерт.

«Особистість міністра має бути, по-перше, авторитетною, по-друге, відповідати тим завданням, які перед ним ставлять. Якщо ставиться питання реформування Збройних сил, то людина повинна мати уявлення про це. Якщо параметри, передбачені концепцією скорочення Збройних сил збережуться, то буде серйозне скорочення майна та військових містечок, а це все треба реалізовувати. Тому йде проста консолідація цих потоків та майна», – зазначив М. Сунгуровський.

У новорічному привітанні новопризначений міністр оборони повідомив, що в новому році армія зазнає докорінних змін. «Буде переглянута структура і система управління Збройними силами та поліпшена система підготовки фахівців, припинений призов на строкову військову службу з одночасним переходом на комплектування армії виключно за контрактом, як це зроблено сьогодні у провідних країнах світу», – зазначив П. Лебедев.

Зовнішньополітичне відомство очолив Л. Кожара. Свого часу він був послом України у Швеції, протягом останніх років відповідав за європейські та американські контакти Партії регіонів. Політолог В. Карасьов вважає таке призначення передбачуваним. «Леонід Кожара був ефективним у роз'ясненні Європі ситуації навколо Тимошенко і Луценка. Він партійна людина, особисто віддана Президенту. Крім того, потрібно враховувати те, що Янукович не зовсім довіряє українській дипломатії», – вважає В. Карасьов.

На його думку, Л. Кожара може змінити підхід до комплектації дипломатичного корпусу, особливо в західному напрямку. «Думаю, гряде дипломатична кадрова революція. Хоча провести зміни новому міністру буде нелегко, оскільки МЗС – дуже закрита консервативна структура», – констатував В. Карасьов.

Експерти переконані, що зовнішня політика України навряд чи зазнає серйозних змін. За словами політолога **Ю. Якименка**, «напрямок зовнішньої політики залежить від Президента, а міністр самостійної ролі не буде відгравати». До того ж Президент наполягає, щоб Міністерство закордонних справ продовжило політику економізації міжнародних відносин, розроблену та започатковану К. Грищенком.

На відміну від попереднього уряду, у якому питаннями євроінтеграції займався перший віце-прем'єр, у новому відповідальність за цей стратегічний напрям зовнішньої політики країни не покладено на когось конкретного. «Це означає, що вибір геополітичного вектора буде визначатися не урядом, а на Банковій», – заявив політолог О. Гарань. При цьому в уряді залишився прихильник альтернативного зовнішньополітичного курсу – на інтеграцію в Митний союз Росії, Білорусі та Казахстану – М. Азаров.

Заступник генерального директора Центру ім. Разумкова В. Чалий вважає, що українців має насторожувати той факт, що в новому Кабміні немає жодної людини, здатної комунікувати з Європейським Союзом.

«Мене більше хвилює те, що немає жодного пункту про обов'язки євроінтеграції. Мене хвилює, що немає людини, яка може бути комунікатором із Брюсселем», – підкреслив В. Чалий. За його словами, на відповідну посаду в уряді претендували В. Хорошковський і А. Ключев. «Усі ці люди опинилися поза урядом. Я боюся, щоб цей уряд не став урядом капітуляції», – зазначив експерт.

Водночас українські експерти вважають, що новий склад Кабінету Міністрів демонструє збереження балансу в зовнішній політиці між Європейським Союзом і Росією. «Новий склад Кабміну підтверджує, що гра в балансування в зовнішній політиці триває», – сказав **політичний експерт Є. Магда**. Він зазначив, що міністром закордонних справ призначений «більш проросійськи налаштований» Л. Кожара, водночас колишній міністр закордонних справ К. Грищенко, який відповідав за євроінтеграцію в попередньому Кабміні, призначений віце-прем'єром і «буде безпосереднім начальником Л. Кожари, продовжить займатися європейськими питаннями».

Разом з тим, за словами експерта, перепризначення міністром освіти і науки, молоді та спорту Д. Табачника є свідченням впливу «російського чинника» в українській політиці.

Підтримав цю думку і **В. Фесенко**. «Те, що Табачник залишився в уряді, демонструє те, що В. Янукович не хоче дратувати Росію», – сказав експерт. Таке призначення, на думку В. Фесенка, цілком символічне, і Д. Табачник «продовжить відволікати на себе» основну частину критики опозицією Кабміну». До речі, важливим у цьому контексті моментом є те, що К. Грищенко в ролі віце-прем'єра буде координувати не лише зовнішньополітичну діяльність, а й гуманітарний блок, і в цьому плані може стати реальною противагою лінії, яку намагається провадити Д. Табачник.

Якщо призначення на посаду міністра освіти і науки Д. Табачника було очікуваним, то залишення на своїх постах О. Лавриновича та Р. Богатирьової не прогнозували. Так, О. Лавриновичу пророкували крісло Голови Верховної Ради, потім – голови Центрвиборчкому. На його місце прогнозували А. Портнова. Проте О. Лавринович несподівано залишився в міністерському кріслі.

Що стосується Р. Богатирьової, то їй пророкували місце керівника київської лікарні «Охматдиту» (за кілька тижнів до перестановок в уряді Р. Богатирьова почала війну з керівництвом цієї установи і зняла багаторічного директора, вступивши при цьому у війну з трудовим колективом).

Можна відзначити ще одну особливість нового уряду: заступниками міністрів призначають переважно їхніх конкурентів (якщо міністр – висуванець «сім'ї»), то його перший заступник – майже завжди або представник гру-

пи Р. Ахметова, або людина з групи РУЕ). Тобто створюється ситуація керованого конфлікту, третейським суддею в якому майже завжди буде Президент.

Помітним моментом є й те, що три групи впливу не отримали представництва на рівні міністрів. Ідеться про групу «Приват» І. Коломойського, групу А. Портнова і групу О. Єфремова, які варто розглядати як самостійні утворення в орбіті Президента. Очевидно, їх задовольняють інші призначення – зокрема, на регіональному рівні.

Перелік завдань, що стоять перед представленим Кабміном очевидний: по-перше, забезпечити економію бюджетних коштів; по-друге, максимально наповнити скарбницю, головним чином, шляхом збирання всіх можливих податків з усіх; по-третє, сформувати передвиборний фонд В. Януковича напередодні президентських виборів, який має бути задіяний у відчутних для виборця масштабах у 2015 р.; по-четверте, втримати економіку від хаотичного падіння в період кризи.

Для вирішення цих питань уперше за тривалий час в українському уряді сформовано кістяк, який здатен оперативно приймати рішення і має достатні повноваження для їх реалізації. Якщо, звичайно, не йдеться про потребу проводити ці рішення через парламент.

Масштабну ставку на «сімейні» кадри В. Янукович зробив не в останню чергу через ненадійність парламенту. Президент не одержав стабільної та твердої більшості, на кшталт тієї, яку мав у попередньому скликанні. Саме тому В. Янукович побажав мати «залізобетонно» свій Кабмін. Однак це не означає, що його бажання не враховувати інтересів майже всіх інших гравців можна буде компенсувати монолітністю урядових лав.

Наприклад, зазнавши певних втрат у виконавчій владі, «група Фірташа» якраз додала в парламенті. С. Тігіпко, який відмовився від усіх постів в уряді й Верховній Раді, очолив внутрішньофракційну групу з 43 депутатів. Хоча вона входить до складу Партії регіонів, назвати її «своєю» В. Янукович навряд чи наважиться. Групу, що стоїть на варті його інтересів, має в парламенті й Р. Ахметов.

Експерти по-різному оцінюють спроможність нового уряду провадити економічні та соціально-правові реформи. **В. Небоженко** не бачить жодних підстав для таких очікувань. «Нинішній склад уряду є лише клубом представників кількох фінансово-політичних груп, які впливають на Президента, і не більше того», – упевнений експерт. Саме тому, на його думку, ще до літа «постане необхідність формування нового уряду, у якому вже не будуть представлені жодні фінансово-промислові групи».

Натомість **В. Фесенко** не виключає спроб нового уряду посилити бюджетну дисципліну, намагання стримати інфляцію та курс гривні і відновити кредитування України з боку МВФ. Водночас експерт побоюється, що політика уряду буде «занадто технократичною», а важливі рішення ухвалюватимуться виключно з міркувань економічної та фінансової доцільності і без урахування

їхніх соціальних та політичних наслідків. «Певні реформи можуть провадитися, але вони будуть пов'язані виключно з бюджетною та фінансовою сферою», – вважає В. Фесенко.

Професор кафедри політології Києво-Могилянської академії **О. Гарань** переконаний, що загалом політика уряду після нових кадрових призначень сильно не зміниться. «Стратегічні підходи, стиль керування – не зміняться. Введення до уряду Арбузова та Вілкула – це лише спроба сказати, що відбувається певне оновлення Кабміну. Адже зараз будуть досить непрості переговори з міжнародними фінансовими інституціями. Януковичу треба показати, що щось змінюється, що приходять нові кадри. Але принципово, думаю, політика уряду буде лишатися такою самою. Це так само буде уряд, у якому практично всі його члени мають великі конфлікти інтересів і так чи інакше задіяні в схемах якщо не корумпованих, то в таких, коли бізнес тісно зрощений із владою», – підкреслив О. Гарань.

Головним завданням цього уряду, на думку політолога **В. Цибулька**, є, «по-перше, втримати нову хвилю глобальної кризи, стати певним чином “ударною стіною”, яка витримає тиск нової хвилі глобальної кризи. А потім уже, відповідно, уряд має з цим досвідом починати влаштовувати посткризовий світ».

Про таке завдання, на думку експерта, говорить велика кількість нових молодих урядовців, які прийшли до Кабміну. «У цьому сенсі наявність багатьох молодих гравців є свідченням того, що метою існування цього уряду є, окрім стримання нової хвилі кризи, орієнтування на посткризовий світ. І головне завдання – визначити, з чим Україна ввійде в той посткризовий світ», – підкреслив він.

В. Цибулько додав, що саме через це «багато автономії у міністрів, вони мають багато прав у реформах, кожний у своїй галузі. І все це підстраховано досвідченими віце-прем'єрами: у кожній галузі є свій віце-прем'єр, який пильнує політику тої чи іншої галузі. Фактично, оперативні управлінські рішення прийматимуться міністрами, політика формуватиметься віце-прем'єрами, а остаточна політика, звичайно, формується Президентом. Вийшов такий “лишковий пиріг”. Але разом з тим є достатньо можливостей для реформенного маневру, можливість якого – вибудувати політику реформ».

С. Кулицький, старш. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. екон. наук

Розвиток газової сфери України у контексті останніх зрушень на міжнародних ринках газу

(Початок. Продовження в наступному випуску)

Технологічні та економіко-організаційні зрушення на міжнародних ринках газу

Нинішні, доволі напружені українсько-російські відносини у газовій сфері розвиваються на тлі ряду важливих технологічних та економіко-організаційних зрушень на міжнародних ринках газу. Зокрема, йдеться про:

- «сланцева революція» – стрімке нарощування обсягів видобутку сланцевого, а точніше – нетрадиційного газу в США;
- стрімке зростання обсягів міжнародної торгівлі скрапленим природним газом;
- зростання конкуренції та зниження ціни газу на європейському газовому ринку;
- зміну умов попиту та пропозиції газу на ринку Азії;
- зростання потенціалу пропозиції на міжнародних ринках природного газу з Каспійського регіону.

Перелічені зміни різною мірою впливають на розвиток міжнародних газових ринків, а відтак й українсько-російських відносин у газовій сфері. Утім, щоб оцінити перспективи впливу означених факторів на двосторонні газові відносини між нашими державами, перейдемо до більш детального аналізу кожного з перелічених чинників.

1. «Сланцева революція».

Останнім часом значне місце в ЗМІ посідає тема так званої «сланцевої революції» – стрімкого нарощування обсягів видобутку сланцевого, а точніше нетрадиційного газу. Піонерами у розвитку виробництва нетрадиційного газу є країни Північної Америки. Зокрема, як зазначають деякі аналітики, сектор сланцевого газу в США за останні 10 років зріс із нуля до 20 % сукупного обсягу видобутку газу в цій країні й докорінно змінив ціни на північноамериканському газовому ринку. У 2008 р. відбувся технологічний прорив і видобуток газу зі сланцю вийшов на промисловий рівень, а США посіли перше місце у світі за обсягами видобутку газу, обігнавши Росію. Згідно зі звітами американських газових компаній, ціна видобутого газу по окремих категоріях сланців знизилася до 2.50 дол. за 1 тис. куб. футів (менше 90 дол. за

1 тис. куб. м). Для порівняння: це нижче внутрішньої ціни на газ для промислових споживачів Росії у IV кварталі 2010 р.

Водночас, за даними незалежного американського агентства Energy Information Administration (EIA), США стануть нетто-експортером природного газу не раніше 2022 р. Причому експортувати сланцевий газ будуть не лише США, а й Канада (40 млрд куб. м – у Японію й країни Південно-Східної Азії).

За повідомленнями ЗМІ, до видобутку сланцевого газу готуються в Китаї, Індії, Австралії й ряді європейських країн. Так, у Китаї, за даними вже згаданого вище US EIA, запаси сланцевого газу, технічно придатного до видобутку, можуть становити 36,1 трлн куб. м, тоді як у США вони становлять 24,4 трлн куб. м, в Аргентині – 21,9 трлн куб. м, у Мексиці – 19,3 трлн куб. м, ПАР – 13,7 трлн куб. м, Австралії та Канаді – по 11 трлн куб. м, Польщі – 5,3 трлн куб. м і Франції – 5,1 трлн куб. м. Значними, згідно з експертними оцінками, є запаси сланцевого та іншого нетрадиційного газу і в Україні. При цьому треба наголосити, що на значних територіях у багатьох країнах світу не лише не проводились оцінки потенційних запасів, а й взагалі не здійснювались дослідження щодо наявності запасів сланцевого газу.

У разі його реалізації чинник сланцевого та іншого нетрадиційного газу може радикально змінити співвідношення розподілу запасів й видобутку газу в світі. Так, якщо за запасами традиційного природного газу перше місце у світі нині посідає Росія, а за нею – Іран, Катар, США й Алжир, то з урахуванням потенційних запасів сланцевого газу до групи світових лідерів за запасами газу додаються Аргентина, Мексика, ПАР, Австралія та Канада. Значно зростає також газовий потенціал США. Причому запаси газу «країн-новачків» міжнародних газових ринків зіставні із запасами газу згаданих вище країн, що традиційно експортують цей товар. А головне, що видобуток й пропозиція сланцевого та іншого нетрадиційного газу вже у порівняно недалекому майбутньому може зробити виробництво й пропозицію цього важливого енергоресурсу у світі більшою за обсягами та більш рівномірною.

Зокрема, у Європі ресурси сланцевого газу оцінюються в 15 трлн куб. м. Найбільші басейни сланцевого газу – у Польщі, Північній Німеччині, південній частині Північного моря, можливо, в Україні. Ліцензіями на геологічну розвідку й видобуток сланцевого газу в Європі володіють Shell, Lane Energy, Eugeney, BNK, ExxonMobil, Conocophillips. OMV. Нині саме у Польщі розвідка на сланцевий газ проводиться найбільш інтенсивно.

За оцінкою IHS CERA, до 2018 р. світовий видобуток сланцевого газу може становити 180 млрд куб. м на рік. А за оцінкою East European Gas Analysis, очікується, що до 2015 р. обсяг видобутку сланцевого газу в США становитиме понад 180 млрд куб. м на рік. Згідно з базовим прогнозом Міжнародного енергетичного агентства (МЕА), видобуток сланцевого газу в США до 2030 р. не перевищить 150 млрд куб. м. У Європі, за прогнозом МЕА,

річний видобуток нетрадиційного газу становитиме 15 млрд куб. м тільки у 2030 р. Найоптимістичніші з існуючих прогнозів не перевищують 40 млрд куб. м на рік до 2030 р. Ряд експертів вважають такі прогнози заниженими й прогнозують, наприклад, що тільки Польща буде добувати до 30–35 млрд куб. м уже в 2015 р.

Гіпотетично передбачається, що запасів сланцевого газу у світі більше, ніж традиційного, але точних даних поки немає. Повідомляється, що основні його світові запаси в Азії й Північній Америці, запаси Європи поступаються їм на порядок. Водночас, за даними МЕА з посиланням на Cedigaz, нетрадиційні запаси становлять лише 4 % від підтверджених світових запасів газу.

Як бачимо, наведені вище оцінки світових запасів сланцевого та іншого нетрадиційного газу, і це визнають фахівці, багато в чому недосконалі й вимагають подальшої перевірки шляхом проведення геологорозвідувального буріння, що й здійснюється в ряді країн, включаючи сусідню Польщу. Причому, у березні 2012 р. польський Державний інститут геології (PIG) оприлюднив свої дослідження запасів сланцевого газу в Польщі, які виявилися в кілька разів меншими, ніж ті (близько 5,3 трлн куб. м), які раніше прогнозувало управління енергетичної інформації США. Польські фахівці, за повідомленнями деяких ЗМІ, оцінили запаси сланцевого газу своєї країни максимум у 1,9 трлн куб. м, а видобувні – у діапазоні від 350 до 770 млрд куб. м. Також у ЗМІ пройшло повідомлення, що американська компанія Exxon Mobil вирішила не продовжувати пробне буріння на сланцевий газ у Польщі, відмовившись від проекту. «Ми не отримали постійного комерційного обсягу вуглеводнів», – сказав представник зазначеної компанії в цій країні.

Водночас поряд із підтримкою видобутку сланцевого газу у світі поширюється й опозиція йому. Адже технологія його видобутку відрізняється від технології видобутку традиційного газу через принципові відмінності умов залягання зазначених видів газу. Видобування нетрадиційного, насамперед сланцевого, газу вимагає буріння так званих горизонтальних свердловин, що, досягнувши шару щільної породи, наповненої газом, змінюють свій напрямок з вертикального на горизонтальний, пронизуючи таким чином зазначений шар породи. А для вилучення газу з чисельних пор цієї породи застосовується технологія гідророзриву породи (гідроудару), що вимагає значної кількості води та спеціальних хімічних реагентів. До того ж через більш дисперсне залягання сланцевого газу порівняно з традиційним для його видобутку треба бурити значно більше свердловин.

Аргументи скептиків щодо перспектив видобутку нетрадиційного, насамперед сланцевого, газу можна об'єднати у дві групи. Одні з них виділяють економічний фактор – за їхніми підрахунками, рентабельність «сланцевих» компаній зовсім не так висока, як вони декларують. На цій підставі робиться висновок, що ажіотаж довкола видобутку сланцевого газу роздутий багато в чому штучно. Реальна рентабельність його, як і раніше, залишається

відкритим питанням. Зокрема, у деяких ЗМІ стверджується, що собівартість сланцевого газу є не меншою 250 дол. за 1 тис. куб. м, тоді як традиційного природного газу – близько 20 дол. До того ж вартість буріння однієї свердловини для видобутку сланцевого газу в середньому сягає 3,5–4 млн дол., що приблизно втричі більше, ніж вартість звичайної газової свердловини.

Інші песимісти звертають увагу на екологічний аспект використання в технології гідродару води, змішаної з хімічними реагентами, що може призвести до забруднення ґрунтових вод. Такі факти вже були зафіксовані в США. Головним бар'єром для розробки газовими корпораціями родовищ сланцевого газу в Європі можуть стати не стільки фінансові або технічні фактори, скільки суворе екологічне законодавство Європейського Союзу.

Як розповів аналітичному журналу «Експерт Україна» заступник директора Науково-технічного центру «Психея» Г. Рябцев, у деяких штатах США, наприклад у штаті Нью-Йорк, також заборонили видобуток сланцевого газу, оскільки для гідророзриву потрібна величезна кількість води, до складу якої входить до 4 % хімікатів. За його словами, знайти у Західній Україні стільки додаткової води буде проблематично, хімікати можуть завдати доволі відчутної шкоди природі, а гідророзрив загрожує просіданням ґрунту.

Водночас Франція, де діє заборона на розробку родовищ сланцевого газу за допомогою технології гідравлічного розриву шару породи, може згодом зняти її. Цього не виключив головний виконавчий директор французької нафтогазової компанії Total SA К. де Маржері. «У Франції ця проблема, головним чином, політична. Я думаю, що одного разу ці проекти почнуть реалізовуватися в країні. Це безпечно», – заявив голова Total, слова якого наводить «Финмаркет». Раніше президент Франції Ф. Олланд виступив за збереження заборони на видобуток сланцевого газу на території цієї країни, запровадженій його попередником Н. Саркозі. Ф. Олланд відзначив, що ця технологія несе в собі ризики як для навколишнього середовища, так і для здоров'я людей. Тим часом нафтогазові компанії закликають французький уряд дати змогу проводити дослідні роботи з метою оцінки резервів сланцевого газу, сподіваючись, що перспективи створення у Франції робочих місць і зниження витрат на енергоносії змусять керівництво країни зняти цю заборону. Парламент Франції вже запросив звіт про альтернативні методи видобутку сланцевого газу, які дали б змогу проводити «більш чітку оцінку ресурсів» і були б розроблені відповідно до більш строгих правил.

«Стимулом для перегляду заборонної позиції є необхідність виконати зобов'язання, накладені ЄС на Францію в рамках трансформації енергетичного сектору, відповідно до яких країна до 2025 р. має знизити частку ядерної енергії в енергобалансі з 75 до 50 %. Після заборони ГРП 19 авторитетних представників французької промисловості та професійних спілок звернулися до Ф. Олланда з проханням розпочати національні дебати щодо сланцевого газу. Це допоможе оцінити наслідки для навколишнього середовища,

доцільність інвестування та проведення дослідної діяльності, проаналізувати на північноамериканському досвіді проблеми індустрії сланцевого газу. Дебати мають на меті показати справжній економічний потенціал і перспективу та захистити Францію від енергетичних спекуляцій або, як нещодавно висловила міністр житлової політики С. Дюфло, від «наступу пропаганди».

Утім, поки на території Франції діє заборона на видобуток сланцевого газу, французька компанія Total SA бере участь у розробці родовищ сланцевого газу у США, у штатах Огайо й Техас, а також займається розвідкою сланцевого газу в Данії. Причому Данію, як наголошує експерт з Центру глобалістики «Стратегія-XXI», не можна назвати країною, що має занижені природоохоронні вимоги на тлі Франції або Німеччини. Однак Данія створила спеціальне державне підприємство Nordfonden, яке у співпраці з місцевою дочірньою фірмою французької Total займається розвідкою сланцевого газу на контрактних площах Nordjylland та Nordsjlland. Total має 80 % в обох проектах.

У контексті всього зазначеного вище не можна не згадати, що активним противником розробки родовищ сланцевого газу виступив російський «Газпром». Утім, за повідомленнями ЗМІ, нині «Газпром» веде переговори з Китаєм, який пропонує РФ участь як у продажах на його внутрішньому ринку, так і у будівництві підземних газосховищ на своїй території. З іншого боку, за словами заступника голови «Газпрому» О. Медведєва, одним з переговорних питань, що цікавлять Росію, є сланцевий газ, точніше – оформлення частини його покладів у Китаї як запасів російського газового монополіста. Як бачимо, публічні виступи й практичні дії «Газпрому» щодо сланцевого газу часто мають протилежну спрямованість.

Як би там не було, а вже наявна великомасштабна практика видобутку сланцевого газу в США говорить про те, що на газову промисловість і газовий ринок у світі вже у недалекому майбутньому очікують значні зміни.

2. Зростання обсягів міжнародної торгівлі скрапленням природним газом.

Як наголошують аналітики «Сбербанка России», останніми роками структура світового газового ринку стрімко змінюється. Із сегментованого на регіональні кластери ринку він поступово перетворюється у глобальний. У всякому разі, на їхню думку, на сьогодні уже фактично можна говорити про єдиний газовий ринок Східної півкулі. Ці зміни пов'язані насамперед із зростаючою роллю глобального ринку скрапленого природного газу (СПГ) порівняно з регіональними ринками трубопровідного газу. Основні виробники СПГ на сьогодні Катар, Індонезія, Малайзія, Австралія й Нігерія. У 2010 р. на торгівлю СПГ припадало 30 % світового ринку газу. Приріст світової торгівлі СПГ за 2010 р. становив 22,6 %, випередивши темпи росту всієї світової торгівлі газом (10,1 %). Найбільші обсяги поставок газу по трубопроводах здійснюються насамперед у таких парах «продавець – покупець»: Росія – Європа, США – Канада й Алжир – Франція. У 2010 р. сукупні поставки газу

по трубопроводах у світі зросли на 5,4 %, в основному, завдяки зростанню російських поставок газу.

Протягом багатьох років СПГ на світових ринках коштував дорожче за трубопровідний газ. На рубежі тисячоліть їх ціни зблизилися. Головним фактором економії для продавців СПГ є збільшення вантажопідйомності газових танкерів, швидкості їх навантаження-розвантаження й руху, зменшення чисельності команд. Останнім часом ціни на всі види газу перебувають приблизно на одному рівні. Так, у 2002 р. скраплений газ імпортувався до США за ціною 3,41 дол. за мільйон БТЕ, а трубопровідний – 3,33 дол., у 2007 р. – 7,07 і 6,95 дол. відповідно. Вирівнювання цін на сланцевий, скраплений і трубопровідний газ і є результатом сланцевої революції.

Нині собівартість СПГ у США нижче від світового рівня, тому ця країна починає СПГ реекспортувати. Оскільки більші обсяги скрапленого газу виходять на світовий ринок, то й міжнародні ціни на газ стають нижчими від раніше прогнозованих. На міжнародних ринках газу панує висока невизначеність. Так, ціни на СПГ в Азії зараз вище, ніж у Європі, що й стало однією з причин, з якої виробники скрапленого природного газу поступово переорієнтовуються на Азіатський регіон. Наприклад, Катар, на тлі експорту енергоносіїв у Європу, що знижується, перенаправляє поставки свого СПГ у Японію, Індію й Південну Корею. Причому частка СПГ у російських експортних поставках зовсім невелика: за даними British Petroleum (BP), у 2011 р. Росія експортувала 207 млрд куб. м природного газу й тільки 14 млрд куб. м скрапленого, водночас Катар – 102 млрд куб. м СПГ і лише 19 млрд куб. м природного газу.

Водночас оскільки масовий видобуток сланцевого газу в Північній Америці – порівняно нова тенденція на міжнародних газових ринках, то їх інфраструктура виявилася неготовою до цього явища. Ще 5–10 років тому США розглядалися як імпортер газу, і в них будувалися СПГ-термінали для імпорту, а не експорту газу. У результаті сьогодні Північна Америка не має власних СПГ-потужностей, зорієнтованих саме на експорт газу. Тому, на думку згаданих вище аналітиків, ринок Західної півкулі виглядає ізольованим від ринку Східної півкулі. Однак будівництво експортних потужностей – це перспектива недалекого майбутнього. Так, Канада запланувала створення експортних СПГ-терміналів сукупною потужністю на 40 млрд куб. м на рік, на своєму тихоокеанському узбережжі, з перспективою експорту газу в Японію та країни Південно-Східної Азії. У США на рівні проектів обговорюються перспективи СПГ-терміналів сумарною потужністю до 100 млрд куб. м газу на рік, в основному на узбережжі Мексиканської затоки. Однак реальні роботи йдуть поки тільки на одному з таких терміналів, потужністю 20 млрд куб. м експорту СПГ на рік. Введення в дію перших СПГ-терміналів і у Канаді, і в США орієнтовно відбудеться у 2015 р. В основному, згідно з експертними оцінками, такі термінали масово зможуть почати роботу в 2016–2017 рр.

Водночас австралійці вважають, що масований видобуток сланцевого газу у США й реалізація планів щодо його експорту загрожує майбутньому СПГ-проектів Австралії. Експерти цієї країни відзначають, що в американську сланцеву індустрію стікаються гроші з усього світу і що, найімовірніше, американський газ разом із накопиченими капіталами буде конвертовано у потужну американську СПГ-промисловість. Причому ця конвертація проходитиме не на порожньому місці – уся інфраструктура, яка була створена для організації імпорту скрапленого газу в США, тепер буде використана як база для організації експорту газу. Для того щоб попередити можливі ускладнення, австралійські виробники СПГ прагнуть укласти довгострокові контракти на поставки газу, не розраховуючи на продажі на спотовому ринку. Причому експерти очікують на гостру конкуренцію за найбільший національний газовий ринок Азії – китайський.

Таким чином, зростаюча роль глобального ринку скрапленого природного газу в поєднанні з перспективами нарощування обсягів видобутку нетрадиційного газу найімовірніше призведе до формування нової архітектури міжнародних газових ринків. Як наголошують оглядачі деяких ЗМІ, найбільш зважена експертна точка зору на цю проблему полягає в прогнозі, згідно з яким традиційний газ із трубопроводів як у найближчі роки, так і надалі зберігатиме роль важливого джерела енергії. Однак його частка у сукупному споживанні газу як у світі, так і на окремих макрорегіональних ринках поступово скорочуватиметься, а ціни на нього коливатимуться залежно від рівня цін на скраплений та нетрадиційний газ. У більш віддаленій перспективі ймовірно певне зниження цін на газ на світовому ринку. Хоча й не виключено, що протягом принаймні найближчих трьох-чотирьох років може відбутися деяке зростання міжнародних цін на газ, поки буріння на сланцевий газ не вийде в Європі на більш масштабний рівень через необхідність завершити розвідку нових газових родовищ і освоєння відповідних технологій.

3. Конкуренція та ціни на газ на європейському газовому ринку.

Детальну характеристику європейського газового ринку подає EUROSTAT, офіційний статистичний підрозділ Європейської комісії, що підготував звіт про природний газ у країнах Європейського Союзу (ЄС) в 2011 р. Так, у 27 країнах ЄС споживання природного газу в 2011 р. знизилося на 9,8 %. При цьому в країнах зони євро падіння становило 4,3 %. Найбільше падіння споживання природного газу спостерігалось в 2011 р. у Швеції (–22,2 %), Бельгії (–18,3 %), Данії (–17,7 %), Словенії (–16,9 %), Великобританії (–16,8 %) і Німеччині (–16,2 %). Ріст споживання був зафіксований у Греції (+24,3 %), Словаччині (+11,7 %), Литві (+9,0 %) і Румунії (+3,3 %).

При цьому імпорт природного газу у 27 країни ЄС упав за 2011 р. на 0,9 %, а в зоні країн євро – на 3,5 %. Загальна залежність 27 країн ЄС від імпорту природного газу скоротилася на 3,2 % і становила 60,3 %. Залежність від імпорту природного газу країн зони євро зросла на 2,3 % до 74,6 %.

За даними EUROSTAT, частка російського газу в 27 країнах ЄС в 2010 р. і 2011 р. залишалася незмінною – 33 % (утім, заступник голови «Газпрому» О. Медведєв говорив про 27 %). Частка Норвегії в забезпеченні ЄС газом впала з 27,8 % у 2010 р. до 26,6 % у 2011 р. Також скоротилися долі Алжиру (12,9 % у 2011 р. проти 14,2 % у 2010 р.), Лівії (з 2,7 % її частка скоротилася до 0,7 %) і «інших країн». Частки Єгипту й Тринідаду й Тобаго не змінилися. Зате більш ніж удвічі зросла частка Катару (з 5,2 % у 2010 р. до 11 % у 2011 р.) і Нігерії (було 3,2 % у 2010 р., стало 4,3 % у 2011 р.). При цьому, як повідомляє Reuters, катарський експорт у Європу в 2011 р. скоротився у фізичному обчисленні на 22 % через те, що в Азії ціни на СПГ були вищі. У цілому поставки СПГ становили 14 % від споживання газу в Європі в 2011 р., тоді як частка СПГ у поставках газу в Європу становила 12 % у 2008 р., 16 % у 2009 р. і 18 % у 2010 р.

При цьому європейські споживачі скорочують закупівлі не тільки російського газу, але також і газу з близькосхідних і африканських країн. Так, за даними Російського газового товариства, поставки СПГ з Катару в Європу скоротилися на 34 %, з Нігерії – на 44 %. Внутрішні поставки газу в Європі через виснаження їх запасів у родовищах також будуть скорочуватись, упевнені російські фахівці, але попит на поставки російського газу може й не збільшитися. Природний газ європейські споживачі будуть заміщати більш енергоефективним і дешевим вугіллям, яке, завдяки новим технологіям, не заважає такого сильного збитку екології, як вважалося раніше.

У своєму інтерв'ю газеті «Ведомости» міністр енергетики РФ О. Новак заявив про необхідність переорієнтувати політику збуту російського газу на схід. За даними міністерства, зростання споживання газу в Європі до 2030 р. становитиме 1 % на рік, тоді як у Китаї – 4 %. Через 18 років обсяг споживання газу у всьому Азійському регіоні у два рази перевищить споживання в Європі (на сьогодні ці обсяги однакові).

Тим часом ЄС цілеспрямовано й послідовно проводить антимонопольну політику з метою забезпечити належний рівень конкуренції на європейському газовому ринку й зниження завдяки цьому цін на газ. У рамках реалізації цієї політики 4 вересня 2012 р. Єврокомісія почала антимонопольне розслідування стосовно ВАТ «Газпром». Газовий концерн підозрюється в порушенні ст. 102 Договору про функціонування Євросоюзу. Ця стаття фіксує відповідальність за зловживання з боку компаній, які займають домінуюче положення на ринку й можуть перешкоджати вільній торгівлі між державами ЄС. По-перше, влада Євросоюзу підозрює «Газпром» у перешкоджанні розвитку єдиного газового ринку в державах-членах ЄС; по-друге, є підозри, що своїми діями він міг заважати політиці диверсифікації в поставках газу до ЄС; по-третє, газовий концерн звинувачують у завищенні цін на блакитне паливо. Подібні дії з боку «Газпрому», як підозрює ЄК, можуть обмежувати конку-

ренцію і становити загрозу стабільності газових поставок, що, у свою чергу, здатні загрожувати споживачам ЄС.

Однак, на думку оглядачів деяких ЗМІ, метою згаданого вище антимонопольного розслідування є стимулювання «Газпрому» до зниження цін на газ для європейських споживачів. Тим більше що такі перемовини останнім часом проходять. Як зазначило рейтингове агентство Fitch Ratings, переговори з «Газпромом» про перегляд цін довгострокових контрактів на поставки газу призведуть до зменшення збитків, які, згідно з їх звітністю, деякі європейські енергетичні компанії понесли при продажах газу. Коли спотові ціни на газ набагато нижчі від цін «Газпрому», європейські компанії починають давити на російську сторону з метою перейти до більш вигідного для них ціноутворення. Утім, голова Комітету Державної думи РФ з енергетики І. Грачов свого часу заявив, що Росія не бачить підстав для зниження ціни на газ за довгостроковими контрактами, укладеними з європейськими споживачами.

Однак такі переговори європейські компанії з «Газпромом» ведуть, і доволі успішно. Так, у 2011 р. «Газпром» погодився продавати Естонії й Латвії 15 % газу за цінами спотового ринку. А останньою серед великих європейських енергетичних корпорацій переговори про перегляд цін завершила польська компанія Polskie Gornictwo Naftowe i Gazownictwo (Pgnig). Докладна інформація щодо рівнів знижок, наданих Pgnig, і порівняно з іншими аналогічними компаніями, не розголошується, але, за повідомленнями ЗМІ, вони становлять приблизно від 10 % до 15 %. Зазначається, що аналогічні переговори вже проведені компаніями E.ON у Німеччині й Eni в Італії, а також компанією Gaz de France, Slovensky Plynarensky Priemysel (SPP) у Словаччині й OMV в Австрії. Ecomgas, дочірня структура OMV, і SPP змогли домовитися про більш сприятливі ціни на газ із «Газпромом» наприкінці 2011 р. – початку 2012 р. Проте доходи від їх сегментів поставок газу як і раніше перебувають під загрозою зниження, головним чином через спред між спотовими цінами й цінами на газ за довгостроковими контрактами.

Тому деякі фахівці припускають, що отриманих європейськими компаніями від «Газпрому» знижок на газ може бути недостатньо для усунення розриву між європейськими спотовими цінами на газ і цінами на газ, прив'язаними до ціни нафти, у довгострокових контрактах з «Газпромом». З урахуванням надлишкових поставок газу в Європу й стагнації споживання негативний спред навряд чи зникне без подальших переговорів про перегляд цін або значного падіння цін на нафту. «Газпром» тривалий час протистоїть включенню спотового компонента у свої контракти на довгострокові поставки газу. Перегляд газових контрактів з найбільшими європейськими енергетичними компаніями можна розглядати як крок у цьому напрямі. Тиск на «Газпром» у плані зниження цін на газ, імовірно, збережеться. Ще один раунд переговорів може бути тривалим і складним, але представляється неминучим, вперені у Fitch Ratings. При цьому деякі ЗМІ нагадували, що наприкінці осені

2012 р. біржові ціни на газ у Європі піднялися майже до 400 дол. за 1 тис. куб. м, що є максимумом принаймні з початку весни. На півночі Європи газ продавався по 370–380 дол. за 1 тис. куб. м, а у Франції паливо піднялося в ціні до 397 дол.

Таким чином, перехід європейського газового ринку до більш ліберальної, більш конкурентної моделі функціонування посилює позиції споживачів газу та веде до зниження цін на цей товар.

4. Зміни умов попиту та пропозиції газу на ринку Азії.

Останнім часом все більше уваги експертів привертає газовий ринок Азії. У географічному центрі азіатського ринку газу опинилися головні експортери цієї сировини – Росія, Туркменистан, Іран. На цьому ринку також розташовані потужні імпортери – Китай, а в найближчій перспективі – Індія та Пакистан. Активним політичним гравцем й потенційним інвестором на азіатському ринку виступають Сполучені Штати Америки.

Загалом експерти прогнозують, що потреби Китаю у блакитному паливі, які сьогодні становлять понад 120 млрд куб. м на рік, у найближчі п'ять років подвояться. Індія та Пакистан уже зараз відчувають гострий дефіцит природного газу, і прогнозується, що їх потреби у газі до 2017 р. збільшаться щонайменше вдвічі (сьогодні Індія споживає щороку близько 65 млрд куб. м газу, Пакистан – понад 40 млрд куб. м).

У 2011 р., як повідомляє агентство Bloomberg, КНР спожила чверть від усього спожитого газу в Азії, збільшивши надходження газу з Туркменистану на 55 %. Інші джерела, зокрема Platts, вказують, що за перші вісім місяців у 2012 р. Китай імпортував з Туркменистану 13,3 млрд куб. м газу (за весь 2011 р. – 15,5 млрд куб. м). Мета на 2012 р. – довести обсяг цих поставок до 24,1 млрд куб. м.

Оглядачі ЗМІ зазначають, що вже стала крилатою фраза одного з туркменських чиновників: «Євросоюз за 14 місяців встигає тільки підготувати проект меморандуму, тоді як Китай за ті ж такі 14 місяців встиг побудувати трубопровід». Ішлося про одну з перших «ластівок» розвороту газових потоків з Туркменистану у східному напрямку – про відкритий у грудні 2009 р. трубопровід довжиною 7 тис. км з Туркменистану через Узбекистан і Казахстан у Китай, яким уже до кінця 2013 р. щорічний обсяг поставок газу планується збільшити до 30 млрд. Більше того, під час останнього візиту президента Туркменистану до КНР досягнуто домовленості про збільшення в перспективі поставок до 65 млрд куб. м на рік.

Крім того, агентство Bloomberg повідомляє, що імпорт природного газу Китаєм з Австралії й Катару зріс на 23 % за минулий рік – до 9,08 т (12,3 млрд куб. м). На сьогодні КНР споживає 3,9% усього світового газу (для порівняння: Росія – 13,9 %, США – 20,5 %). Збільшенню поставок газу на азіатський ринок сприяє його кон'юнктура. Зокрема, ціни на СПГ в Азії нині вищі, ніж у Європі, що стало ще однією причиною, за якої виробники скрап-

леного газу орієнтуються на Азіатський регіон. Наприклад, Катар, на тлі експорту енергоносіїв у Європу, що знижується, перенаправляє поставки свого СПГ у Японію, Індію й Південну Корею.

Перспективність азіатського ринку газу нині, по суті, є загальновизнаною. Так, у своєму інтерв'ю російській діловій газеті «Ведомости» міністр енергетики РФ О. Новак заявив про необхідність переорієнтувати ринки збуту російського газу на схід. За даними міністерства, зростання споживання газу в Європі до 2030 р. становитиме 1 % на рік, водночас у Китаї – 4 %. Згідно з російськими оцінками, через 18 років обсяг споживання газу у всьому Азіатському регіоні у два рази перевищить обсяг споживання газу в Європі (зараз ці обсяги приблизно однакові). Тому вельми знаковим є також затвердження Російською Федерацією Східної газової програми, реалізація якої доручена «Газпрому». Програма РФ спрямована на налагодження поставок російського газу в КНР та інші держави Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Однак за китайський ринок (який у 2035 р. може споживати до 630 млрд куб. м газу, за даними президента Російського газового товариства В. Язева) «Газпрому» доведеться конкурувати не тільки з найбільшими виробниками СПГ – Катаром, Індонезією, Малайзією та Австралією, а також і з найбільшим постачальником сланцевого газу – США.

Отже, бурхливий розвиток газового ринку в Азії, що прогнозується на перспективу, відповідним чином впливає й на плани великих міжнародних продавців цього товару.

5. Потенціал пропозиції на міжнародних ринках природного газу з Каспійського регіону.

Приблизно з середини 90-х років минулого століття усе більшу увагу світової спільноти як постачальник вуглеводнів почав привертати Каспійський регіон. Причому ще в СРСР республіки Середньої Азії, насамперед Туркменистан, виступали потужними виробниками газу. А з освоєнням морського родовища «Шах-Деніз» до цієї когорти виробників газу приєднався й Азербайджан. До того ж у Туркменистані було відкрито нові потужні поклади природного газу.

Нині навколо покладів природного газу Каспійського регіону точиться доволі гостра геополітична й геоекономічна боротьба. Виробники газу, особливо Азербайджан й Туркменистан, прагнуть вийти на найбільш вигідні ринки збуту для своєї продукції. Росія, яка сама є світовим лідером з експорту газу, прагне цьому перешкодити, вбачаючи у прикаспійських країнах – виробниках газу своїх конкурентів на міжнародних ринках. А країни – споживачі газу і в Європі, і в Азії прагнуть якомога вигідніше скористатись нагодою зростаючої пропозиції каспійського природного газу на міжнародних ринках.

Новітня історія показує, що саме прагнення Росії контролювати умови пропозиції природного газу прикаспійських країн на зовнішніх ринках стимулювало прагнення цих держав до участі у проектах транспортування свого

природного газу на зовнішні ринки в обхід території Росії. Одним з них є проект газопроводу Nabucco, що мав забезпечити надходження природного газу з Прикаспію та Близького Сходу через територію Туреччини до Південно-Східної й Центральної Європи.

Спочатку довжина газопроводу, задуманого в 2002 р., повинна була становити 3300 км. Однак затягування з реалізацією цього проекту змусило його учасників значно відкоригувати маршрут. У травні 2012 р. була запропонована нова версія газопроводу потужністю 16 млрд куб. м газу на рік, згідно з якою маршрут скоротиться до 1300 км. Газ для Nabucco West повинен буде поставлятися по Трансанатолійському газопроводу (TANAP).

Проект TANAP передбачає будівництво газопроводу від східного кордону Туреччини до її західного кордону для транспортування газу з азербайджанського морського родовища «Шах-Деніз» у Європу. Міжурядову угоду про реалізацію TANAP було підписано Азербайджаном і Туреччиною 26 червня 2012 р. За попередніми оцінками, вартість трубопроводу становитиме близько 7 млрд дол. Його будівництво планується почати в 2014 р. й закінчити в 2018 р. Початкова пропускна здатність трубопроводу, як очікується, становитиме 16 млрд куб. м газу на рік. Близько 6 млрд куб. м будуть доставлятися в Туреччину, а решта – у Європу. У TANAP 20 % належить турецькій стороні, 80 % – азербайджанській. Вартість будівництва газопроводу оцінюється до 7 млрд дол. У ЄС із оптимізмом сприйняли досягнуті домовленості з будівництва цього газопроводу.

Раніше міністр енергетики й вугільної промисловості України Ю. Бойко заявив, що Україна подала офіційну заявку консорціуму «Шах-Деніз» на участь у цьому проекті. Україна зможе одержати газ по цьому газопроводу по реверсу з Румунії через Болгарію й Туреччину. У свою чергу посол Республіки Азербайджан в Україні Е. Мадатли заявив, що Азербайджан зацікавлений в участі України в проекті TANAP. «Що стосується участі України в цьому проекті, то ми будемо тільки раді», – сказав посол в інтерв'ю виданню «Урядовий кур'єр». Нині про свої наміри взяти участь у консорціумі заявили компанії BP, Statoil і Total.

Водночас проблеми розмежування акваторії Каспійського моря між прилеглими до нього державами стали на заваді будівництва Транскаспійського газопроводу з Туркменістану до Азербайджану з перспективою подальшого експорту туркменського газу до Європи. Насамперед саме з цієї причини Туркменістан у закордонних поставках свого газу останніми роками орієнтується на Китай та інших азійських споживачів. Успішні поставки газу з Туркменістану до Китаю по нещодавно збудованому газопроводу та перспективи їх подальшого збільшення було розглянуто вище.

А на початку 2012 р. під час переговорів в Ашгабаті представники Туркменістану, Пакистану, Індії та Афганістану досягли домовленостей щодо обсягу поставок газу (по 14,1 млрд куб. м на рік закуповуватимуть Індія та Па-

кистан і 5,17 млрд куб. м – Афганістан) і принципів ціноутворення. Ціни переглядатимуть кожні п'ять років. Хоча всі деталі переговорів не розголошуються, але було оприлюднено інформацію про прив'язку ціни на газ до ціни на нафту марки Brent. Газ постачатиметься по трубопроводу ТАПІ за маршрутом Туркменістан – Афганістан – Пакистан – Індія. Туркменістан також озвучив пропозицію збільшити обсяги поставки сировини в Пакистан до 20,7 млрд на рік, якщо сторони домовляться про можливість продажу туркменського газу, у тому числі у скрапленому вигляді, у пакистанському порту Гвадар. А вже на початку червня президент Пакистану Асіф Алі Зардарі заявив про готовність забезпечити вихід туркменського газу на світові ринки через пакистанські порти.

З урахуванням нинішньої ринкової ситуації, на думку експертів, туркменський газ коштуватиме для Індії близько 417 дол./тис. куб. м (з них 323,3 дол. – плата Туркменістану за газ, 16,5 дол. – плата за транзит Афганістану та Пакистану, 61 дол. – витрати на транспортування). Ця ціна значно вища від ціни газу, що видобувається в Індії, – 140 дол./тис. куб. м, однак значно менша за ціну імпортованого у чималих обсягах скрапленого газу – 533,3 дол./тис. куб. м.

Профінансувати проект ТАПІ готові Експортно-імпортний банк США та Корпорація приватних закордонних інвестицій США.

У ЗМІ наводиться думка тих експертів, які стверджують, що запаси родовищ Туркменістану обмежені і їх оцінка значно перебільшена. Тому Пакистан та Індія поспішають, щоб увесь туркменський газ не законтрактували інші, зокрема Китай або Європейський Союз для свого проекту Nabucco. Водночас висловлюються певні сумніви чи зможуть великі країни світу і регіону – США, Великобританія, Індія, Пакистан, Туркменістан – вибрати правильну стратегію в боротьбі з головною загрозою проекту: незаконними озброєними формуваннями в Афганістані.

У ЗМІ також свого часу повідомлялось про проект газопроводу Іран – Пакистан, який є, по суті, альтернативним ТАПІ проектом. Адже за певних умов до нього також можуть приєднатися Індія, Бангладеш і навіть Китай. Ірансько-пакистанську угоду щодо будівництва газопроводу було підписано ще у 1995 р. Трубопровід розрахований на прокачування 22 млрд куб. м газу на рік із можливістю збільшення його потужності до 55 млрд куб. м. Головною перешкодою для реалізації цього проекту називають протидію США та відсутність коштів для його фінансування. Хоча, як наголошують деякі оглядачі, урешті-решт, незважаючи на протидію опонентів, вдалося реалізувати проекти газопроводів Іран – Вірменія та Іран – Туреччина.

Про свій намір постачати газ до Китаю по газопроводу «Алтай» (який ще треба буде збудувати) заявив і російський «Газпром».

(Продовження в наступному випуску).

Партійна позиція

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

ВО «Батьківщина» на початку нового політичного сезону

Завершення післявиборчих баталій і початок нового політичного сезону висувають перед ВО «Батьківщина» завдання стосовно визначення позицій як щодо владної політики, так і щодо партнерів по опозиції.

Не заперечуючи можливості співпраці з владою на користь українського суспільства і демонструючи таким чином нібито конструктивний підхід до питань керування державою, у «Батьківщині» критично оцінюють будь-які владні кроки і наголошують на умовах, за яких співпраця з владою може відбутись. «Для початку такого діалогу владі треба зробити декілька простих кроків: припинити політичні репресії, звільнити лідерів опозиції з ув'язнення, скасувати антинародні закони, прийняті владою в обхід Конституції і здорового глузду. Після виконання цих умов ми готові до переговорів, адже ми маємо реальний план виходу України з глибокої кризи», – заявили в прес-службі партії «Батьківщина».

Крім того, у партії заявили, що не мають наміру обговорювати питання про вступ до Митного союзу, оскільки Україна повинна рухатися виключно до Європи, а питання з Росією повинні розв'язуватися в рамках Світової організації торгівлі.

Нагадаємо, що раніше Прем'єр-міністр М. Азаров зазначав, що він звернувся до опозиційних партій із пропозицією провести переговори з приводу розвитку країни. «Я офіційно запросив опозицію до переговорів з принципових питань розвитку країни в дуже непростих умовах. Я запропонував неупереджено, конструктивно, виходячи виключно з національних інтересів, проаналізувати питання поліпшення умов нашого членства в СОТ, ставлення до Митного союзу, співпраці з МВФ. І знайти компроміси в цих питаннях при одній умові – компроміс повинен бути на користь України. Без популізму і шуму», – відзначив Прем'єр.

При цьому він висловив думку, що незважаючи на протистояння, новий парламент може ухвалювати «змістовні конструктивні рішення, направлені на забезпечення стабільності і розвитку держави».

Натомість опозиціонери дали зрозуміти, що вони готові «воювати» з владою. Як зазначив, зокрема, лідер парламентської фракції ВО «Батьківщина» А. Яценюк, голоси українських виборців, які отримала опозиція на виборах до Верховної Ради, є своєрідним запрошенням на подальшу боротьбу. «На

зустрічі опозиційних депутатів я відверто сказав: те, що ми отримали мандат довіри і мандат членів парламенту – це квиток на війну, щоби зробити велику перемогу», – підкреслив А. Яценюк.

Крім того, на думку політика, дії влади суперечать інтересам простого народу, зокрема це стосується і зовнішньої політики. На його переконання, можливі спроби влади приєднатись до Митного союзу не принесуть покращення життя громадянам України. «У Європейському Союзі борються з корупцією, тоді як Митний союз – це радянська олігархія, замішана на радянській бюрократії», – наголосив А. Яценюк.

За його словами, коли йдеться про те, куди потрібно рухатися Україні, необхідно відповісти на питання, яка різниця в житті між Європейським Союзом і Митним союзом. «У країнах-членах Європейського Союзу люди живуть на 15 років довше, ніж у країнах-членах Митного союзу. Який рівень заробітної платні? У десятки разів вище, ніж у країнах Митного союзу. Який рівень освіти, який рівень медицини? Який рівень узагалі життя людей?» – підкреслив він.

Тому, на думку А. Яценюка, Україні потрібно рухатись до ЄС. «До Митного союзу черга на вступ не стоїть, а от до Європейського Союзу черга стоїть. Нам потрібні європейські стандарти. Нам не потрібен корумпований уряд, а в країнах-членах Європейського Союзу не корумповані уряди, там борються з корупцією. Нам потрібно, щоб українці відчували себе вільними людьми, а вільними людьми ми будемо себе відчувати тільки у Європейському Союзі», – упевнений А. Яценюк.

Голова фракції «Батьківщина» підкреслив, що основна умова прискорення діалогу між Україною і Європейським Союзом – це припинення політичних переслідувань: «Українській владі треба звільнити Ю. Тимошенко і Ю. Луценка. Це та передумова, яка зніме будь-які питання на шляху інтеграції України до Європейського Союзу», – переконаний політик.

Він вважає, що парламент повинен найближчим часом розглянути питання про підтримку європейської інтеграції і необхідність подальшого зближення з Європейським Союзом, як це було зроблено Верховною Радою попереднього скликання.

З початку нового року А. Яценюк і голова Комітету Верховної Ради з питань європейської інтеграції, член фракції «Батьківщина» Г. Немиря внесли до парламенту проект постанови з приводу заяви Верховної Ради «Про підтримку курсу України на інтеграцію в Європейський Союз».

Заява, ухвалення якої передбачає цей проект постанови, містить ряд положень, які підтверджують відданість України меті отримання повноправного членства у Європейському Союзі.

Експерти також звертають увагу на негативні прогнози партії «Батьківщина» стосовно новоствореного уряду. Зокрема, за словами заступника голови партії «Батьківщина», народного депутата України М. Томенка, в Україні

створено «уряд мрії Януковича». «Якщо проаналізувати нинішній склад нового уряду, то очевидно, що це уряд, який формувався виключно виходячи з інтересів В. Януковича», – зазначив М. Томенко.

За його словами, основними умовами створення цього Кабміну можна визначити такі: усі члени уряду повинні навіть теоретично не конкурувати з В. Януковичем у його боротьбі за другий термін на посаду Президента у 2015 р. «Окрім того, це повинні бути не просто надійні за політичними переконаннями урядовці, а передовсім перевірені фінансово-економічними випробуваннями люди. Починаючи з першого віце-прем'єра С. Арбузова, який, зрозуміло, буде реальним керівником, представником В. Януковича і основним комунікатором з Президентом, і закінчуючи створенням Міністерства доходів і зборів...» – зауважив народний депутат.

Звичайно, переконаний М. Томенко, не обійшлося і без виключень. «Хочеш не хочеш, але Президенту треба рахуватися з позицією Росії. Тому Д. Табачник як російський націоналіст в українському уряді залишився на своїй посаді. А Н. Королевська, очевидно, мусила б уособити ідею В. Януковича про урядову співпрацю з “конструктивною і правильною” опозицією», – зазначив політик.

На його думку, якщо створення Міністерства доходів і зборів можна назвати своєрідним управлінським хітом, то призначення міністром соцполітики Н. Королевської, яка майже весь останній рік присвятила тому, щоб зібрати підписи за звільнення «непрофесійного і корумпованого» Прем'єр-міністра М. Азарова, виглядає як «політичний прикол». «Нинішня структура уряду доводить, що повноваження визначалися під конкретних людей, а не під управлінську “оптимізацію”. Тому можна сказати, що формування саме такого уряду з такою структурою – це повна зупинка розмов про успішну адміністративну реформу урядових структур», – зазначив М. Томенко.

Зі свого боку представники влади звинуватили лідерів «Батьківщини» у фінансових махінаціях у процесі виборчої кампанії. Так, до Генеральної прокуратури було запрошено Г. Немирю на допит у зв'язку з необхідністю з'ясувати, чи здійснювалось фінансування партії з-за меж України.

Як зазначив перший заступник Генерального прокурора Р. Кузьмін, прокуратура направила запити правоохоронним органам тих країн, у яких зареєстровані компанії, через які нібито фінансувалася «Батьківщина». «Ми сподіваємося одержати відповідь, чи були ці операції, як вони проведені, хто власник цих підприємств, хто засновник... Перевіряти це ми повинні», – зазначив Р. Кузьмін.

Він також заявив, що прокуратура перевіряє інформацію про фінансування кампанії з рахунків офшорних компаній, що суперечить українському законодавству. «Частина цих рахунків була оформлена особисто на колишнього віце-прем'єр-міністра уряду Тимошенко Немирю. Ці рахунки, платником яких мав бути Немиря, були сплачені офшорними компаніями. Ми повинні чітко ро-

зуміти, чи належать ці офшорні компанії Немирі... або вони належать “Батьківщині”, або це іноземні компанії, або ці компанії зареєстровані на підставних осіб, які завели вкрадені в Україні гроші, а потім були повернені шляхом оплати PR-послуг. Це все зараз перевіряється. Там було проплачено близько 100 млн дол. за PR-послуги», – наголосив Р. Кузьмін.

За його словами, деякі політики розцінюють початок такого розслідування як поновлення репресій проти опозиції. Утім, відповідно до запевнень Р. Кузьміна, у цьому питанні немає жодного політичного підґрунтя. Незважаючи на це, лідери «Батьківщини» виступили із заявою, у якій наголосили, що це чергова порція брехні, спрямована на дискредитацію головних опонентів влади. У партії закликають звернути увагу на фінансові джерела її опонентів – Партії регіонів. «Партія обурена оприлюдненою дезінформацією... Абсолютно зрозуміло, що факти нелегального фінансування, конвертації коштів і “відмивання” в офшорах – усе це стосується правлячої Партії регіонів і вищого керівництва країни, чий спонсор якраз і використовують кошти, одержані нелегальним шляхом», – ідеться в повідомленні ВО «Батьківщина».

Аналізуючи ситуацію, експерти відзначають, що опозиція зможе протистояти владі лише за умови узгоджених дій. Тому пошуки шляхів до порозуміння з соратниками по опозиційному табору стають життєво необхідними. Як зазначив політолог В. Фесенко, у 2012 р. опозиційні сили намагалися консолідуватися і робитимуть це й надалі. «За 2012 р. ми помітили повільні консолідаційні процеси в опозиції. Попри всі суперечності, які існують між провідними політичними силами, вони все ж таки намагаються знайти спільну мову, і шукають формат якщо не об’єднання, то координації дій», – наголосив він.

Експерт додав: «І те, що наприкінці року форсувався фактично такий тріумвірат опозиційних вождів, які дуже комфортно почувуються в цьому тріумвіраті – це спосіб виживання опозиції і розуміння того, що разом вони можуть перемагати».

Щоправда, на думку політолога, чи зможуть вони і надалі діяти так само узгоджено, поки залишається під питанням. «Є серйозні внутрішні суперечності між опозиційними силами, і на майбутнє виникає запитання – чи буде збережено цей формат консолідації і відносної єдності, чи все ж таки гору візьмуть на майбутніх виборчих змаганнях протиріччя. А досить скоро на нас чекають і вибори у Києві, і у 2015 р. президентські. Поки що ж домінували тенденції до об’єднання і координації дій», – зазначив В. Фесенко.

Деякі експерти і політики вважають, що співпраця опозиційних сил мала б бути більш щільною – навіть до створення координуючого органу. Зокрема, народний депутат О. Доній пропонує опозиційним партіям створити надфракційне об’єднання – Народну раду за прикладом тієї, яка діяла в парламенті першого скликання. «Попри підтримку ідеї суспільством і народними депутатами,

партійне керівництво опозиції з цього приводу ще не сказало жодного слова», – зазначив політик.

За його словами, у 1990 р. Народна рада становила близько 120 депутатів. Вона об'єднала різноманітних опозиціонерів: демократів, націоналістів, – тих, хто опонував комуністичному ладу. Вона хоч і становила меншість, але була активною і демократичною. Це було саме єднання депутатів, а не лідерів. У багатьох випадках саме ця меншість спрямовувала роботу Верховної Ради України. Фактично, вони привели до проголошення декларації про суверенітет України, а в подальшому – незалежності. «Сьогодні з формальної точки зору опозиціонерів у Верховній Раді більше – близько 180. Проте є проблема – у наявності меншого рівня демократизму, в непрозорості і, відповідно, в меншому зв'язку з виборцями. Спочатку дії відбуваються начебто красиві, але потім голови фракцій ідуть на незрозумілі і непрозорі домовленості з владною більшістю», – вважає О. Доній.

На його думку, щоб змінити ситуацію, необхідно створити структуру, куди б увійшли всі опозиційні депутати, а не лише ради фракцій, а також мажоритарники. Таким чином, можна чисельно збільшити опозицію. Народна рада має стати сталою величиною, яка б дала змогу нардепам дійсно об'єднатися й ідейно «підживлюватися» один від одного.

Народний депутат переконаний, що це б зробило більш прозорими відносини всередині опозиції. Адже не секрет, що сьогодні кардинальне питання – це ситуація з виборами 2015 р. Опозиційне середовище повинно бути максимально єдине, щоб перемогти нинішню владу. «Як показала парламентська кампанія, програш опозиції був обумовлений саме кількома негативними моментами: тим, що значна частина опозиції проголосувала за задалегідь програваний закон про вибори. Бо на цьому якраз наполягало керівництво фракції», – наголосив О. Доній.

За його словами, незважаючи на це, багато хто з опозиціонерів не голосував. «Другий момент: не було узгодження по мажоритарних округах між опозиційними силами. Це призвело до втрати близько 20 депутатських мандатів. Відповідальність за це лежить також на керівництві партій. Тому, щоб унеможливити відривання кількох партбосів і їхнє загравання з владою під буцімто опозиційними діями, необхідне створення загального надфракційного об'єднання», – підкреслив політик.

О. Доній запевнив, що ідея створення Народної ради має підтримку в суспільстві. «Також мене підтримують багато депутатів. Зокрема, на підтримку висловився О. Бригинець, В. Кириленко. Тим не менше, керівники фракцій тримають мовчанку з цього приводу», – зауважив політик.

Проте, на думку багатьох експертів, немає гарантії, що навіть якщо буде створена Народна рада, політики не пересваряться. Але прибічники цієї ідеї наполягають, що Народна рада має стати прикладом єднання опозиції. Це лише перший крок. Наступним має стати створення загальноопозиційного

об'єднання за межами парламенту. Що ще важливіше. Мова йде про приклад Народного руху. Щоб об'єднатися мали змогу не лише партійці цих трьох партій, але й опозиційне суспільство: громадські рухи, об'єднання, люди, що не входять до жодної політичної чи громадської структури. Опозиція у Верховній Раді повинна показати приклад такого єднання і координації дій на рівні парламенту, а згодом і суспільства.

Утім, поки що єдність опозиції залишається предметом розмов, що може в черговий раз стати на заваді опозиціонерам під час виборів мера Києва. Зокрема, народний депутат від «Батьківщини» В. Бондаренко побоюється, що може виникнути проблема багатьох кандидатів з боку опозиції. «То ж треба розуміти як буде складатися конфігурація виборів з боку, наприклад, Кличка. Бо якщо буде Кличко, то це одне. Я думаю, що всі, хто є в Києві, однозначно підтримали б цю кандидатуру, він заявляв про це і раніше, і є певні рейтинги. Але мені сьогодні не зрозуміла його позиція. Якщо він не буде йти, а буде пропонувати когось із свого середовища, то не думаю, що все буде так легко», – зазначив В. Бондаренко.

Разом з тим він запевняє, що «Батьківщина» готова підтримати різних кандидатів на крісло мера Києва, але необхідне трьохстороннє узгодження. «Є інші імена, які називали. Це і П. Порошенко, і М. Томенко, було багато прізвищ. Але я стою на жорстких позиціях – кандидатура повинна бути погоджена з усіма трьома політичними силами опозиції. Без такого погодження це буде свідомо гра на противника, на те, щоб кандидатура влади пройшла», – підкреслив народний депутат.

Щодо майбутніх президентських виборів, то в опозиціонерів немає єдиної думки. І тут, за словами експертів, можуть виникнути суперечності. Частина опозиціонерів вважає, що це має бути узгоджена кандидатура, а інша переконана, що потрібно в першому турі виставляти кілька кандидатур.

Один з лідерів об'єднаної опозиції, голова фракції «Батьківщина» у Верховній Раді А. Яценюк готовий брати участь у виборах Президента України у 2015 р. як єдиний кандидат від опозиції. Водночас він згоден поступитися цим правом экс-прем'єр-міністру Ю. Тимошенко, якщо їй, звичайно, дозволять балотуватися. «Участь Ю. Тимошенко в президентських виборах означає, що я її беззастережно підтримую. Якщо я поступлю по-іншому і цього не зроблю, це означатиме не тільки розрив наших домовленостей, але і зраду мільйонів виборців. Вона має пріоритет. Якщо Ю. Тимошенко балотується в Президенти, то мій обов'язок її підтримати», – зазначив А. Яценюк.

При цьому він не вважає неможливим звільнення Ю. Тимошенко до 2015 р. і її участь у виборах. За його словами, в українському політикумі не можна керуватися логікою.

Водночас політик визнає, що не відмовився від президентських амбіцій і вважає, що на цій посаді він зможе змінити країну. «Якщо я скажу, що не хочу бути Президентом, ви мені не повірите. Це було б неправдою. Посада

Президента – це реальна можливість змінити країну. Але поступати правильно в цій ситуації – значить, підтримати Ю. Тимошенко в тому випадку, якщо вона зможе балотуватися», – відзначив він.

Нагадаємо, на початку грудня рада об'єднаної опозиції затвердила єдиним кандидатом від політичних сил, що увійшли до неї, на наступних президентських виборах колишнього Прем'єр-міністра Ю. Тимошенко. При цьому опозиціонери пообіцяли докласти всіх сил, щоб звільнити свого лідера з в'язниці до початку виборчої кампанії.

Натомість лідер ВО «Свобода» О. Тягнибок заявив, що опозиції не варто виставляти в перший тур президентських перегонів лише одного кандидата від опозиції.

На думку експертів, це означає, що «Свобода» буде брати участь у кастингу на участь у першому турі президентських виборів. Скоріше за все, це майже неминуче. Як зазначив політолог В. Фесенко, О. Тягнибок натякає, що нині недоречно вирішувати питання, хто буде балотуватися від опозиції, і що воно буде вирішуватися у 2014 р. Саме тоді, виходячи з наявних рейтингів, будуть вирішувати, хто саме може стати кандидатом від опозиції. Те, що він пропонує – найбільш реалістичний сценарій визначення кандидата від опозиції: хто вийде у другий тур, той і буде єдиним кандидатом від опозиції.

За словами експерта, інша справа, що це не зовсім відповідає інтересам «Батьківщини», та й УДАРу теж. «О. Тягнибок має рацію, що дійсно, занадто ризиковано виставляти одного кандидата вже в першому турі. Теоретично шанси на перемогу в першому турі в нього можуть бути. Поки що О. Тягнибок поступається рейтингом В. Кличку і А. Яценюку», – зазначив В. Фесенко.

За останніми замірами, найбільший рейтинг серед опозиції у Ю. Тимошенко, потім ідуть В. Кличко і А. Яценюк з приблизно однаковими результатами. У О. Тягнибока рейтинг вдвічі менший.

Проте, на думку експертів, О. Тягнибок сподівається, що рейтинг «Свободи» буде зростати, а відповідно, зростатиме і його особистий. Хоча, є така цікава тенденція, яку помітили соціологи: в останні роки особистий президентський рейтинг О. Тягнибока трохи менший за рейтинг «Свободи». Крім того, за даними минулорічних досліджень, О. Тягнибок був єдиним опозиційним кандидатом, у якого без проблем вигравав В. Янукович. «Тобто у другому турі В. Янукович може програти і В. Кличку, і А. Яценюку, і Ю. Тимошенко. Думаю, зараз ситуація уже не така однозначна», – зазначає В. Фесенко.

Проте, на його думку, для «регіоналів» О. Тягнибок може бути прийнятним варіантом для таких змагань. У цьому випадку може бути розіграна карта націоналістичної загрози, русофобії і таким чином мобілізовані російськомовні виборці на підтримку В. Януковича як єдиного важеля протидії загрози українського націоналізму.

Утім, свої корективи до таких прогнозів вноситимуть як дії самої опозиції, їх відповідність громадським очікуванням, так і ефективність політики влади, яка значною мірою визначатиме градус напруженості у суспільстві (*Опозиція выдвинула условия для начала диалога с властью* // <http://fakty.ua>. – 2012. – 25.12; *Опозиція гострить проти Януковича «сокиру війни»* // <http://gazeta.ua>. – 2012. – 31.12; *А. Яценюк: Політичні сили у новій Раді повинні продемонструвати консолідацію в питанні зближення України з ЄС* // <http://byut.com.ua>. – 2012. – 24.12; *А. Яценюк: Припинення політичних переслідувань – єдина передумова на шляху України до ЄС* // <http://byut.com.ua>. – 2012. – 24.12; *Юлія Тимошенко: Призначення Януковичем уряду – продовження політики монархізації країни* // <http://byut.com.ua>. – 2012. – 24.12; *Консолідація опозиційних сил – це їхніх спосіб виживання* // <http://gazeta.ua>. – 2012. – 31.12; *«Створення Народної ради змусить партійних босів опозиції працювати прозоро»* // <http://gazeta.ua>. – 2013. – 7.01; *Томенко: Скасування пенсійної реформи – перший тест на виконання передвиборчих обіцянок* // <http://byut.com.ua>. – 2013. 3.01; *Бондаренко: «Батьківщина» може підтримати Кличка або Порошенка на виборах мера Києва* // <http://gazeta.ua>. – 2013. – 3.01; *Турчинов запевняє, що кандидати тепер будуть скрізь «єдині опозиційні»* // <http://www.pravda.com.ua>. – 2012. – 28.12; *Турчинов: Яценюк не намагається стати Тимошенко* // <http://www.pravda.com.ua>. – 2012. – 28.12; *Фракція «Батьківщина» слідом за фракцією УДАР пропонує прийняти постановлення, которое засвидетельствует о неизменности внешнеполитического курс* // <http://zn.ua>. – 2013. – 9.01).

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

У рамках співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) за Програмою «Наука заради миру та безпеки» та з метою проведення XII засідання Спільної робочої групи Україна – НАТО зі співробітництва з питань науки та довкілля з 7 по 9 листопада відбувся візит представників НАТО до м. Харків. Співголовою робочої групи з української сторони визначено першого заступника голови Держінформнауки Б. Гриньова, а з боку НАТО – Д. Бетен, старшого радника Програми НАТО «Наука заради миру та безпеки».

Під час засідання Б. Гриньов поінформував присутніх щодо поточного стану та пріоритетних напрямів розвитку науково-технічної та інноваційної сфери України, планів на майбутнє, розвитку міжнародного співробітництва між

Україною та іншими державами і міжнародними організаціями, зокрема з Організацією Північноатлантичного договору.

У свою чергу Д. Бенет повідомила, що для успішного подальшого розвитку співробітництва між Україною і НАТО важливим є факт визначення спільних пріоритетних напрямів співпраці, та наголосила, що сторона НАТО буде і надалі підтримувати українських учених, які зацікавлені у співпраці з НАТО. Крім того, Д. Бенет звернула увагу на необхідність залучення до наукової діяльності молоді та поінформувала, що НАТО готова сприяти проведеному навчальним тренінгів для молодих учених.

У підсумку сторони домовились, що наступне засідання відбудеться у м. Брюссель (Бельгія) у жовтні 2013 р. (*Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України* (<http://www.dkni.gov.ua/2010-09-27-06-54-32/105-2012-/932-2012-11-12-13-29-54>), – 2012. – 12.11).

* * *

У Харкові відкрився перший у місті Українсько-німецький академічний центр. Його мета – розвиток академічної та наукової співпраці між вищими навчальними закладами Харкова та Німеччини. Українсько-німецький академічний центр відкрився на базі Харківського національного університету ім. Каразіна. Це ще один проект, який реалізує Харківський німецький центр.

За словами директора академічного центру Д. Кольчика, центр буде надавати студентам та аспірантам максимально актуальну і точну інформацію про факультети німецьких вищих навчальних закладів, де можуть навчатися українські студенти, про фонди, які надають стипендії, про підприємства, де можна пройти практику і стажування, про літні школи, які щороку працюють при багатьох німецьких інститутах та університетах (*Корреспондент.net* (<http://ua.korrespondent.net>), – 2012. – 6.11).

* * *

14 листопада 2012 р. в МОНмолодьспорту відбулася зустріч представників провідних вищих навчальних закладів України та Французької Республіки, організована міністерством спільно з Посольством Франції в Україні та представництвом агенції Campus France. Учасники зібрання відзначили, що проведення таких зустрічей стало доброю традицією та приносить практичні результати. Зокрема, минулого року в рамках урядової програми до провідних вищих навчальних закладів Франції направлено на навчання та стажування понад 60 українських студентів та аспірантів.

Під час зустрічі представники міністерства, Посольства Французької Республіки та вищих навчальних закладів України і Франції обговорили питання щодо розвитку академічної мобільності студентів, аспірантів, науковців та викладачів, зокрема можливі варіанти співпраці щодо направлення на навчання

або наукове стажування як українських студентів та аспірантів до провідних ВНЗ Франції, так і французьких – до вітчизняних університетів. Крім того, обговорено питання гармонізації магістерських програм та подвійних дипломів і ряд інших важливих питань щодо поглиблення співпраці між вищими навчальними закладами обох держав.

Значну увагу учасники засідання приділили питанню виконання дисертаційних робіт аспірантами під подвійним українсько-французьким науковим керівництвом. Це надає можливість мати більш інтегрований матеріал для дисертацій – як на досвіді та напрацюваннях української науки, так і французької. Так, проректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка В. Бугров повідомив, що на сьогодні університет уже має позитивний досвід співпраці саме з вищими навчальними закладами Франції. Зокрема, 30 аспірантів-хіміків та 17 фізиків вже працюють під подвійним українсько-французьким науковим керівництвом (*Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України* (<http://www.mon.gov.ua/ua/news/1742-ukrayina-frantsuzka-respublika-spivpratsya-v-galuzi-osviti-trivae>). – 2012. – 15.11).

* * *

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара та Політехнічний університет м. Ечжоу (Китайська Народна Республіка) продовжили дію двосторонньої угоди про співпрацю, визнавши її взаємовигідною і перспективною.

На факультеті фізики, електроніки та комп'ютерних систем навчаються дев'ять студентів з Університету м. Ечжоу. Усього в ДНУ навчаються 125 студентів з КНР, з них 11 – на підготовчому відділенні. За період з 2000 до 2012 року китайські студенти, які закінчили курс навчання у ДНУ, одержали 409 дипломів бакалавра, 255 дипломів магістра та один диплом спеціаліста. Два магістри захистили в ДНУ кандидатські дисертації.

У рамках Угоди про співробітництво в галузі освіти і науки між Міністерством освіти і науки України і Міністерством освіти КНР та за контрактом з 1999 до 2012 рр. в університетах КНР навчалось 76 студентів ДНУ (з факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства, спеціальності «Китайська мова», факультету прикладної математики та факультету фізики, електроніки та комп'ютерних систем). За цей час п'ять викладачів факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства проходили мовне стажування в університетах КНР. З 1995 р. на кафедрі порівняльної філології східних та англослов'янських країн факультету української й іноземної філології постійно працюють викладачі китайської мови з університетів КНР (*Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України* (<http://www.mon.gov.ua/ua/regionalnews/2072-rektorat-dnu-im-olesya-gonchara-pogliblyue-spivpratsyu-z-kitayskimi-kolegami>). – 2012. – 21.11).

* * *

19 листопада 2012 р. відбулася зустріч ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка (КНУ) академіка НАН України Л. Губерського з делегацією факультету політології Московського державного університету імені М. Ломоносова (РФ). Під час зустрічі були обговорені питання подальшої освітньої, наукової, культурної співпраці факультету політології Московського державного університету імені М. Ломоносова з філософським факультетом Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також було підписано положення про організацію спільної магістерської програми подвійного дипломування між факультетами політології Московського державного університету імені М. Ломоносова та філософським факультетом Київського національного університету імені Тараса Шевченка (*Освітній портал* (<http://www.osvita.org.ua/news/67620.html>), – 2012. – 21.11).

* * *

15 листопада 2012 р. Київський національний університет імені Тараса Шевченка (КНУ) відвідали представники Канадського бюро міжнародної освіти (СВІЕ). Відбулася зустріч представників Спілки ректорів вищих навчальних закладів України, яку очолює ректор КНУ Л. Губерський з президентом Канадського бюро міжнародної освіти К. МакБрайд та директором бюро К. Далкі.

Учасники зустрічі обговорили проект Меморандуму про взаєморозуміння та програму візиту керівників вищих навчальних закладів Канади в Україну, що відбудеться в лютому 2013 р. З української сторони в заході братимуть участь ВНЗ, у тому числі й ті, що мають двосторонні договори про співпрацю з навчальними закладами Канади (*Освітній портал* (<http://www.osvita.org.ua/news/67589.html>), – 2012. – 20.11).

* * *

На базі Національної академії правових наук України (Харків) відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання інтелектуальної власності та інноваційного розвитку», учасниками якої стали фахівці державної системи правової охорони інтелектуальної власності.

Конференція була присвячена актуальним проблемам захисту інтелектуальної власності та впровадженню її об'єктів у реальний сектор економіки в умовах побудови інноваційної моделі розвитку України.

Конференція зібрала у своєму колі керівників центральних і місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, науковців, фахівців у галузі права, економіки, соціології, представників бізнесу та інших зацікавлених осіб.

Робота заходу проходила у формі тематичних дискусій: учасники конференції працювали у двох секціях, організованих залежно від предмета обговорення (*Освітній портал* (<http://www.osvita.org.ua/news/67578.html>). – 2012. – 19.11).

Здобутки української археології

В Крыму создано Республиканское учреждение «Черноморский центр подводных исследований». Об этом заявила председатель Республиканского комитета АРК по охране культурного наследия Л. Опанасюк. По ее словам, новое учреждение уже прошло необходимую регистрацию и начало свою работу. Центр создан с целью содействия сохранению и изучению объектов культурного наследия, находящихся на дне Черного моря поблизости побережья Крыма. Особое внимание в работе центра будет уделяться музеефикации подводных находок. «Работа созданного центра заключается не только в изучении, защите и сохранении культурно-исторических памятников Черного моря, но и в том, чтобы их смогли увидеть туристы, приезжающие в Крым», – подчеркнула Л. Опанасюк (*ForUm* (<http://for-ua.com/ukraine/2012/11/08/161813.html>). – 2012. – 08.11).

Інноваційні розробки та технології

Модель приладу для подолання руйнівної сили ураганів сконструювали в Рівненській малій академії наук учнівської молоді. Модель отримала призову оцінку на Всеукраїнській науковій конференції та на цьогорічній міжнародній конференції молодих учених у Голландії.

Винахід запатентовано відповідно до чинного в Україні законодавства. «Цей пристрій працює в автономному режимі. Він збуджується або приводиться в рух ураганом і паралельно гасить цей ураган», – пояснив керівник групи розробників приладу, професор Рівненського державного гуманітарного університету В. Бернацький. Модель складається з циліндра, всередині якого поміщено систему вентиляторів. Проходячи через них, сила вітру самознищується. Розробники сподіваються, що їхній винахід буде затребуваним (*Західна інформаційна корпорація* (<http://zik.ua/ua/news/2012/11/07/377760>). – 2012. – 07.11).

Енергоощадні технології

ПАО «Южгипроцемент» (Харьков) виконит проект переведення на угольне паливо Побужського ферроникелевого комбінату (Кіровоградська обл.). Об цьому повідомила директор інституту Е. Осьмушко. По її словам, зараз комбінат використовує як паливо газ. Проект виконується в рамках державної стратегії скорочення споживання імпортованого газу.

По даним Е. Осьмушко, імпортозамісний інвестиційний проект буде вигідним для комбінату. Витрати на переведення на вугілля планують оплатити за вісім місяців, а потім отримати 600 тис. долл. – 1 млн долл. прибутку.

Побужський ферроникелевий комбінат – єдиний в Україні і колишньому Радянському Союзі підприємство, що виробляє в промисловому масштабі ферроникель з бідних окислених нікельсодержачих руд. Головною сировиною для виробництва ферроникеля є привозна руда. «Южгипроцемент» за роки своєї роботи спроектував 50 цементних заводів в Армнії, Болгарії, Грузії, Молдові, Казахстані, Киргизії, Польщі, Росії, Таджикистані, Туркменістані, Узбекистані і Україні. Брав участь в реконструкції 13 заводів (*STATUS QUO* (http://www.sq.com.ua/rus/news/ekonomika/06.11.2012/harkovskij_institut_budet_uchastvovat_v_proekte_ekonomii_rossijskogo_gaza/uncstumym)). – 2012. – 06.11).

Альтернативні джерела енергії

У рамках Міжнародного бізнес-форуму з енергоефективності та відновлюваної енергетики було проведено практикум, присвячений питанням переробки сільськогосподарських відходів та виробництва з них енергії. Партнером заходу виступила Міжнародна фінансова корпорація (IFC).

Під час семінару слухачі мали можливість ознайомитися з найкращими зарубіжними і вітчизняними практиками перероблення сільськогосподарських відходів для генерації енергії, а також проаналізувати досвід використання таких відходів для виробництва нових продуктів. На заході були проаналізовані шляхи розвитку біоенергетики в Україні та Європі.

На практикумі представлений досвід країн Європи в питаннях використання сільськогосподарських відходів. Ця інформація є, безумовно, цікавою для аналізу, адже частка біомаси в загальному енергоспоживанні країн ЄС 6,7 %, для порівняння в Україні – менше 1 %, хоча енергетичний потенціал біомаси в Україні у 2011 р. становив 38,24 млн.

Також корисними для відвідувачів були розглянуті на заході різноманітні можливості фінансування проектів з переробки сільськогосподарських

відходів. Своїм професійним досвідом та порадами з підготовки проектів для отримання фінансування поділилися представники Міжнародної фінансової корпорації, ERSTE банку, NEFCO та ЄБРР (*Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України* (<http://sae.gov.ua/archives/3322#more-3322>). – 2012. – 14.11).

Інформаційні технології

Національна історична бібліотека презентувала проект оцифрування першоджерел. Значна частина відсканованих раритетних видань уже є у вільному доступі на сайті бібліотеки. Організатори проекту наголошують, що переведення рідкісних та цінних книг в електронний формат – найпростіший спосіб зберегти бібліотечні фонди.

Проект «Історична спадщина України – світовий доступ в електронному форматі» стартував трохи більше як рік тому. За цей час його учасники оцифрували понад 120 стародруків та цінних книг. Із них 50 видань уже можна переглянути на сайті Національної історичної бібліотеки України.

Організатори проекту також оновили сайт Національної історичної бібліотеки України та підготували імідж-каталог – перелік усієї літератури та фондів. Крім, власне, літератури, в електронному доступі є вже понад 600 тис. карток, за якими користувачі можуть здійснювати пошук.

Цей проект дуже важливий для фондів Національної історичної бібліотеки, вважають фахівці. Адже вона використовує приміщення Києво-Печерської лаври, тож у книгосховищах не дотримано всіх умов, скажімо, не підтримується належна вологість повітря. Та й читачам звертатися до рідкісних книг стане простіше (*Освітній портал* (<http://www.osvita.org.ua/news/67489.html>). – 2012. – 14.11).

* * *

8–9 ноября в Харькове прошла научно-техническая региональная конференция «Информационные аспекты архитектурной экологистики». Ее организаторами стали Харьковский национальный университет строительства и архитектуры и Харьковская областная организация Национального союза архитекторов Украины. Среди целей конференции – выработка стратегий сотрудничества между производителями инновационных архитектурно-строительных услуг и архитектурным факультетом ХНУСА, разработка методов компьютерной визуализации идей производителей инновационных архитектурно-строительных материалов и технологий, а также создание стратегий оптимального взаимодействия инновационных экотехнологий (*Архитектурная экология: чтоб жить комфортнее // Харьковские известия* (<http://izvestia.kharkov.ua/on-line/gorod/1125717.html>). – 2012. – 10.11).

* * *

12–14 листопада на базі Львівського державного університету безпеки життєдіяльності проходила III Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи». Участь у ній взяло близько 200 видатних учених з України, країн Євросоюзу та Росії. Науковий форум присвячений проблемам модернізації освіти та підготовки конкурентоспроможних фахівців, адаптованих до роботи в умовах розвитку сучасних технологій, інформує сайт університету.

Роботу конференції поділено на шість секцій: методологічні та психолого-педагогічні проблеми впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сучасній освіті; сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання; дидактичні засади контролю знань, умінь і навичок студентів і курсантів; досвід застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі впровадження кредитно-модульної системи в контексті Болонського процесу; психологічні засади підготовки викладачів вищих і професійно-технічних навчальних закладів до використання інформаційно-комунікаційних технологій; сучасний стан і перспективи мовної підготовки майбутніх фахівців (*У Львові розпочалася міжнародна науково-практична конференція «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» // Львівська газета*(<http://www.gazeta.lviv.ua/news/2012/11/13/6265>). – 2012. – 13.11).

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

22 жовтня 2012 р. в приміщенні Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна відбулося перше засідання науково-технічної ради НПП «Слобожанський». Учасниками засідання стали представники Держуправління ОНПС у Харківській області, провідні науковці, зокрема професор кафедри зоології та екології тварин Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, доктор біологічних наук В. Токарський, доцент кафедри зоології та екології тварин ХНУ ім. В. Н. Каразіна, кандидат біологічних наук Т. Атемасова, заступник директора з наукової роботи НПП «Гомільшанські ліси» кандидат біологічних наук С. Влащенко, завлабораторії захисту лісу УкрНДЛГА ім. Г. М. Висоцького, професор, академік Лісівничої Академії наук України, доктор сільськогосподарських наук В. Мешкова та інші. На нараду було запрошено й громадські організації.

Членами НТР було розглянуто та погоджено проекти лімітів на спеціальне використання природних ресурсів у межах НПП «Слобожанський» в еколого-освітніх, рекреаційних, а також у науково-дослідних цілях на наступний рік.

Під час засідання ухвалено в цілому проект зонування території парку. Активну участь в обговоренні всіх питань узяли представники громадських організацій. Їхні пропозиції та рекомендації було враховано при прийнятті рішень.

НПП «Слобожанський» створено Указом Президента України від 11.12.2009 р. № 1047 на території Краснокутського району. Площа парку становить 5244 га. Основною метою створення НПП є збереження історико-культурних комплексів та цінних природних територій лісостепової зони. Унікальне співвідношення різних елементів ландшафту, кліматичних і ґрунтових умов забезпечує своєрідність рослинного покриву. Лісові ценози природного походження представлені дібровами, сосняками, а в пониженнях навколо боліт – березняками, вільшняками.

Візитною карткою Слобожанського парку є наявність на його території реліктових озер, невеликих боліт і торфовищ, представлених унікальними для Харківської області біоаквацинозами. Це своєрідні мікрозаповідники-рефугіуми бореальної рослинності, яка збереглася тут з часів останнього льодовикового періоду.

На території парку добре збереглися заплавні луки, старовірові діброви, сосново-дубові ліси на боровій терасі лівого берега р. Мерла, а по вогких місцях – березово-осикові кілки з унікальною рослинністю, крім того, болота: низинні осокові, перехідні і сфагнові (верхові). По краю лісу по лівому берегу р. Мерла розташовані заплавні вільшняки – рідкісні рослинні утворення. Для забезпечення природного поновлення лісу тут зберігаються майже 50 га генетичних резерватів дуба звичайного і сосни звичайної. На території парку налічується понад 46 видів рослин та понад 170 видів тварин, певна частина з яких занесена до Червоної книги України (*Міністерство екології та природних ресурсів України (<http://www.menr.gov.ua/content/article/11498>). – 2012. – 23.10*).

* * *

В наиболее загрязненных местах Черного моря будут установлены искусственные рифы – специально сконструированные инженерные сооружения, на которых ученые будут разводить морские организмы, фильтрующие и очищающие воду. Об этом рассказал сотрудник Института биологии южных морей В. Губанов.

«В последнее время объектом нашего внимания стали биологические системы очистки прибрежных вод. Совсем недавно были завершены работы по проекту, в рамках которого ИнБЮМ рассмотрел аспекты, связанные с установкой в наиболее проблемных местах искусственных рифов, на которых должны находиться и активно участвовать в жизни моря организмы, фильтрующие воду и позволяющие снизить в воде содержание загрязняющих компонентов», – сказал В. Губанов.

По словам ученого, в рамках проекта были выделены самые «горячие точки» в пределах украинской акватории Черного моря, в которых искусственные рифы будут установлены в первую очередь. Побережье Севастополя попало в этот список (*Контекст-Крым* (http://context.crimea.ua/news/obschestvo/v_more_vozle_sevastopolya_poyavyatsya_iskysstvennie_rifi_dlya_oc_histki_vodi_.html). – 2012. – 07.11).

Підготовка науково- і науково-педагогічних кадрів

У Донецькому юридичному інституті відбулась Всеукраїнська науково-практична конференція «Теоретичні та практичні проблеми кримінального судочинства». Ця конференція є логічним кроком на шляху до подальших наукових розробок, запровадження в практичну діяльність та навчання нового кримінального процесуального законодавства.

Метою конференції стало обговорення актуальних питань запровадження нового кримінального процесуального законодавства України (теоретичні та практичні проблеми); вироблення додаткових заходів, спрямованих на подальшу перепідготовку слідчих для роботи в умовах нового Кримінального процесуального кодексу України та вдосконалення підготовки курсантів та слухачів інституту; розроблення рекомендацій щодо вирішення теоретичних та практичних проблем впровадження нового Кримінального процесуального законодавства України для практиків, курсантів та слухачів.

У роботі наукового форуму взяли участь представники вищих навчальних закладів з усієї України: Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Донецького національного університету, Донецького університету економіки та права, Луганського університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, Національної академії внутрішніх справ, Харківського національного університету внутрішніх справ, Інституту права імені Володимира Сташиса, Класичного приватного університету, Інституту кримінальної виконавчої служби, Маріупольського училища професійної підготовки працівників міліції ГУМВС України в Донецькій області (*Прес-служба ДЮІ* (<http://mvs.gov.ua/mvs>). – 2012, – 24.10).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

У травні поточного року в Національному університеті «Львівська політехніка» започаткував свою роботу незвичайний орган – Ресурсний центр освітніх інформаційних технологій для осіб з особливими потребами. Нещодавно розпочався другий етап його діяльності, метою якої є розроб-

ка, опрацювання та практичне запровадження в освітню діяльність новітніх інформаційних технологій, зорієнтованих у першу чергу на осіб з вадами зору, слуху та опорно-рухового апарату.

Ініціювали створення центру працівники кафедри інформаційних систем та мереж університету за підтримки благодійного фонду Ріната Ахметова «Розвиток України». Символічно, що цей захід відбувся 13 листопада – у Міжнародний день незрячих.

Зусилля науковців «Львівської політехніки», викладачів та працівників Ресурсного центру зосереджені головним чином на розробці і впровадженні технологій тактильного подання та добору інформації, зафіксованої шрифтом Брайля як на паперових носіях, так і комп'ютерними засобами. Опрацьовуються також технології аудіо-цифрового подання, синтезу та відтворення інформації з використанням комп'ютерного формату ДЕЙЗІ. Учені працюють над створенням спеціальних книг, що «розмовляють», та фільмів для незрячих. Є значні досягнення і в побудові комп'ютерних тренажерів української жестової мови та комп'ютерного перетворення жестів в український текст, опрацюванні освітніх технологій нового покоління – мобільних дистанційних освітніх інформаційних технологій, зорієнтованих на осіб з вадами опорно-рухового апарату тощо. Ресурсний центр розпочав практичне втілення принципів та засад інклюзивного (спільного) навчання в різних типах навчальних закладів з орієнтацією на широкий спектр освітніх програм, предметів та спеціальностей.

Наукові розробки львівських політехніків отримали широке визнання у вітчизняних наукових колах, а також за кордоном, зокрема, на щорічних всесвітніх комп'ютерних виставках СЕВІТ у Ганновері. Група молодих дослідників була нещодавно відзначена премією Президента України (*Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України* (<http://www.mon.gov.ua/ua/regionalnews/1679-u-lyvivskiy-politehnitsi-rozvivayut-tehnologiyi-dlya-lyudey-z-obmegeenimi-mogelivostyami>)). – 2012. – 13.11).

* * *

15 листопада 2012 р. відбулася презентація досліджень «Міжнародна мобільність українських педагогів і науковців» та «Зв'язок між освітою та міграцією в Україні», які були проведені в рамках проекту Міжнародної організації праці «Ефективне управління трудовою міграцією та її кваліфікаційними аспектами». У заході взяли участь представники Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, Міністерства соціальної політики, Національної академії педагогічних наук України, Федерації роботодавців, Федерації профспілок України, міжнародних організацій тощо.

Проект є актуальним, оскільки заходи, що здійснюються в рамках Проекту, відповідають національному плану дій на 2012 р. щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конку-

рентоспроможна економіка, ефективна держава» та Державній цільовій програмі розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 рр. і сприятимуть подальшому розвитку та удосконаленню системи профтехосвіти в Україні.

В. Костриця, Національний координатор Міжнародної організації праці в Україні, повідомив, що МОП надає підтримку Україні в рамках Програми гідної праці України. У червні 2012 р. підписана наступна програма Гідної праці між МОП, урядом України, організаціями роботодавців та профспілками до 2015 р. Вона містить три пріоритети: політика вдосконалення ринку праці, зайнятості, сприяння професійній освіті, наближення професійних навичок і досвіду до потреб ринку праці, зокрема, роботодавців. «Проект ЄС-МОП з ефективного управління трудовою міграцією та її кваліфікаційними аспектами також робить свій вагомий внесок у стратегію розвитку професійно-технічної освіти в Україні. Досконале розуміння зв'язків між освітою і міграцією важливий не лише для мігрантів, а й для людей, що живуть і працюють в Україні», – сказав В. Костриця.

Під час засідання учасники обговорили головні результати досліджень та рекомендації щодо подальших дій у контексті вдосконалення професійно-технічної освіти, визнання освіти, здобутої за кордоном, у першу чергу неформальної і спонтанної, а також удосконалення керування кваліфікаційними аспектами трудової міграції (*Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України* (<http://www.mon.gov.ua/ua/news/1967-fahivtsi-obgovorili-pitannya-mobilnosti-pedagogiv-i-naukovtsiv-ta-zvyazok-mige-osvitoyu-i-migratsiyu-v-ukrayini>). – 2012. – 19.11).

Охорона здоров'я

Запорожский изобретатель, доцент кафедры физиологии ЗНУ Г. Чаусовский создал электронный кибер-таймер для повышения эффективности борьбы с ожирением. Изобретение генерирует полисенсорный (акустический и визуальный) сигнал-напоминание о «нефизиологичности» темпа еды. Ведь именно высокий темп приема пищи без её тщательного пережевывания способствует росту избыточной массы тела и ожирению. Это обусловлено тем, что ощущение сытости формируется только через 20–25 минут после начала еды и при высоком темпе поглощения пищи увеличивается риск значительно превышения индивидуальной физиологической нормы питания.

Конструктивное оформление разработки реализовано в виде миниатюрного настольного электромеханического кибер-таймера, время срабатывания которого пропорционально двигательной активности едока (темпу поглощения пищи), что достигается с помощью зафиксированного на ремешке сенсора угла локтевого сгиба ведущей руки пользователя, поясняет ученый. Таким обра-

зом, когда вы начинаете быстрее есть, загорается таймер – в виде поросенка с горящими лампочками во рту и звуками хрюканья.

Электрические контакты кибер-таймера после срабатывания датчика времени замыкают цепь питания настольной электромеханической символики переедания, выполненной в виде поросенка, который сигнализирует о высоком темпе поглощения пищи зажиганием ярких светодиодных излучателей в его ротовой полости, имитацией интенсивного пережевывания им пищи движением челюстей и языка и воспроизведением звуков хрюканья, рассказывает Г. Чаусовский.

По словам ученого, использование в качестве сигнальной системы управляемой кибер-таймером электромеханической динамичной символики переедания способствует активации эмоционально-образной компоненты самоконтроля за темпом поглощения пищи и обеспечивает формирование стойких навыков пищевого поведения, создающих благоприятный фон для успешной профилактики роста избыточной массы тела и ожирения (*РепортерUA* (<http://reporter-ua.com/2012/11/13/zaporozhskii-uchenyi-izobrel-kiber-taimer-protiv-ozhireniya>). – 2012. – 13.11).

Наукові видання

6 листопада 2012 р. в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка відбулась презентація наукового видання «Динаміка біорізноманіття 2012». У рамках заходу вчені факультету природничих наук ЛНУ, лабораторії екології тварин та біогеографії «Корсак» розповіли про сучасні тенденції зміни флори і фауни.

За словами вчених, стрімке заселення міських територій новими, чужорідними для урбаністичного середовища видами не просто впливає на екосистему, але й провокує розповсюдження хвороб. На думку проректора з науково-педагогічної роботи ЛНУ, «це, в першу чергу, проблема менталітету і відношення до живої природи». Доповідачі також розповіли про «колірні» революції у тваринному світі, обговорили проблему зміни екосистеми міст, динаміку видового біорізноманіття та інші питання біорозвитку.

Збірка «Динаміка біорізноманіття 2012» – це надбання Всеукраїнської конференції «Динаміка біорізноманіття», яка відбулася в ЛНУ навесні 2012 р. 78 робіт 103 авторів, що включено в збірку, присвячені вивченню і моніторингу біологічного різноманіття, стану популяцій рідкісних видів, аналізу появи чужорідних видів, змінам видового складу біоти в природних і антропогенно сформованих місцезнаходженнях (*Міністерство екології та природних ресурсів України* (<http://www.menr.gov.ua/content/article/11607>). – 2012. – 08.11).

Наука і влада

16 листопада 2012 р. Президент України В. Янукович підписав Указ № 642/2012 «Про присудження щорічних премій Президента України для молодих вчених 2012 року». Про це повідомляє прес-служба глави держави. Щорічні премії Президента України для молодих вчених 2012 р. присуджено за цикл наукових праць «Стохастичні методи дослідження складних моделей і їхні застосування», за роботу «Конструкторсько-технологічні методи забезпечення ресурсу елементів авіаційних конструкцій», за цикл наукових праць «Корозійно-воднева деградація сталей тривало експлуатованих магістральних нафтогазопроводів, її оцінювання та запобігання», за роботу «Синтез та термічні перетворення гетерометальних акваамінофосфатів» та інші наукові роботи (*Освітній нормал*(<http://www.osvita.org.ua/news/67539.html>). – 2012. – 16.11).

* * *

Президент В. Янукович назначил государственные стипендии выдающимся деятелям информационной сферы. Соответствующий указ № 641/2012 от 16 ноября обнародован на официальном сайте Президента. Так, согласно Указу от 10 сентября 2011 г. № 906 «О государственных стипендиях для выдающихся деятелей науки, образования, культуры и искусства, здравоохранения, физической культуры и спорта и информационной сферы» В. Янукович постановил назначить пожизненную государственную стипендию заслуженному журналисту Украины В. Трохименко.

Кроме того, глава государства назначил государственные стипендии сроком на два года еще 17 выдающимся деятелям информационной сферы («ForUm» (<http://for-ua.com/politics/2012/11/16/125709.html>). – 2012. – 16.11).

* * *

Верховна Рада України ухвалила Закон «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів». Закон регулює особливості відносин, що виникають у зв'язку з формуванням і розміщенням державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів. Згідно із законом, державне замовлення формується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державного замовлення, за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти, та інших державних замов-

ників з урахуванням середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці та обсягів видатків Державного бюджету України на зазначені цілі.

Законом також встановлено, що координація діяльності державних замовників щодо розміщення та виконання державного замовлення здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державного замовлення. Зокрема, згідно із законодавчим актом, середньостроковий прогноз потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці складається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державного замовлення на підставі даних, наданих центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері статистики, з урахуванням пропозицій інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, Національної академії наук, галузевих національних академій наук, інших бюджетних установ, спільним представницьким органом всеукраїнських профспілок та профспілкових об'єднань, а також спільним представницьким органом сторони роботодавців на національному рівні (*Верховна Рада України (<http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/70102.html>)*. – 2012. – 20.11).

* * *

Набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій»». Положення закону були розроблені Державним агентством з питань науки, інновацій та інформатизації України. Зміни спрямовані на активізацію діяльності у сфері трансферу технологій та створення сучасних правових умов для комерціалізації наукових розробок. Зокрема, новим законом передбачено, що майнові права на розроблені за кошти державного бюджету технології передаватимуться організаціям-розробникам. Так само організація-розробник зможе залишити в себе кошти, отримані від трансферу технологій і спрямувати їх на інноваційну діяльність. Також буде «модернізована» система експертизи технологій, які закуповуються бюджетним коштом – впровадження таких технологій оцінюватиметься, насамперед, з огляду на економічну доцільність та корисність для держави (*Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України (<http://www.dknii.gov.ua/2010-09-27-06-54-32/105-2012-/928-2012-11-06-14-51-59>)*. – 2012. – 06.11).

* * *

На Хмельниччині підписано Меморандум між представниками науки, влади, промислових підприємств, енергоощадних і енергогенеруючих компаній щодо створення першого в Україні енергетичного кластеру. Ця

подія відбулась у рамках розширеного засідання ради Західного наукового центру НАН України та Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України на базі Хмельницького національного університету (*Хмельницька обласна державна адміністрація* (http://adm.km.ua/index.php?subaction=showfull&id=1353086830&archive=&start_from=&ucat=5&). – 16 11)

* * *

Кабінет Міністрів вніс зміни до Положення про національний науковий центр. Відповідну постанову № 1044 уряд прийняв 14 листопада 2012 р. Такі зміни внесено з метою усунення дублювання та уточнення повноважень центральних органів виконавчої влади щодо утворення та діяльності національних наукових центрів. Зокрема, у прийнятій постанові йдеться про те, що пропозиції щодо надання статусу наукового центру вносяться на розгляд Кабінету Міністрів України Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України (МОНМС) за поданням Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації (Держінформнауки) на підставі звернення органу, до сфери управління якого належить науково-дослідна (науково-технічна) установа, вищий навчальний заклад IV рівня акредитації, а за відсутності такого органу – безпосередньо науково-дослідної установи, вищого навчального закладу IV рівня акредитації.

Для розгляду звернення МОНМС за поданням Держінформнауки утворює комісію з працівників центральних органів виконавчої влади, до сфери управління яких належать науково-дослідні (науково-технічні) установи та вищі навчальні заклади IV рівня акредитації, Національної академії наук, національних галузевих академій наук. Організаційно-методичне забезпечення діяльності комісії здійснює Держінформнауки. На підставі рішення комісії Держінформнауки в установленому порядку готує проект акта для подання його МОНМС.

Крім того, науково-дослідні (науково-технічні) установи, вищі навчальні заклади IV рівня акредитації (об'єднання науково-дослідних, науково-технічних установ чи вищих навчальних закладів IV рівня акредитації) із статусом національного наукового центру подають щороку до 1 березня Держінформнауки звіт про результати наукової діяльності.

Також Держінформнауки за погодженням з МОНМС разом з відповідними центральними органами виконавчої влади, Національною академією наук, національними галузевими академіями наук організує раз на чотири роки перевірку діяльності організацій і в разі потреби подає до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо позбавлення наданого їм статусу національного наукового центру.

Прийняття постанови забезпечить розмежування повноважень МОНМС та Держінформнауки щодо створення національних наукових центрів і моніторингу їх діяльності, а також сприятиме реалізації основних завдань державної підтримки науково-дослідних (науково-технічних) установ та вищих навчаль-

них закладів, дослідження яких мають світове визнання, або у проведенні яких держава має особливу потребу, надасть прискорення розвитку науково-технічного потенціалу загальнодержавного значення та забезпечить його ефективне використання (*Освітній нормал* (<http://www.osvita.org.ua/news/67566.html>), – 2012. – 19.11).

До уваги держслужбовця

В. Шкаріна, мол. наук. співроб. НБУВ

Світова економічна криза і Україна. Шляхи подолання

*Список літератури з фондів Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського (2011–2012 рр.)*

Загальні питання

1. Бардзіловський В. П. Україна на світовому ринку: проблеми та перспективи в контексті світової кризи / В. П. Бардзіловський // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. – 2011. – № 4. – С. 5–8.

Ж23244/екон. та підпр.

2. Гавриш О. А. Компаративний аналіз загроз економічному виміру для адміністративно-територіальних одиниць з використанням методології сталого розвитку (докризовий і кризовий періоди) [Електронний ресурс] / О. А. Гавриш, С. В. Войтко // Екон. вісн. Нац. техн. ун-ту України «КПІ». – Електрон. дані. – 2012. – Вип. 9. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evkpi/2012/2StR/4.pdf. – Назва з титул. екрана.

Ж72699

3. Грущинська Н. М. Зовнішньоекономічні пріоритети України у кризових процесах сучасності / Н. М. Грущинська // Економіка розвитку. – 2011. – № 1. – С. 49–52.

Ж24201

4. Дощин С. В. Світова фінансово-економічна криза 2008–2009 років та її особливості в Україні / С. В. Дощин // Вісн. Чернів. торг.-екон. ін-ту. – 2011. – Вип. 2, ч. 1. – С. 73–78.

Ж72705

5. Єропкін В. А. Криза на світовому ринку рису та її наслідки для України [Електронний ресурс] / В. А. Єропкін // Вісн. Харк. нац. аграр. ун-ту ім. В. В. Докучаєва. Сер.: Екон. науки. – Електрон. дані. – 2011. – № 8. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnu_ekon/2011_8/pdf/38.pdf. – Назва з титул. екрана.

6. Клиновський А. Маркетинг регіону і його вплив на розвиток регіональної економіки в умовах кризи / А. Клиновський, Т. Мамрош // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 1. – С. 101–104.

Ж70845

7. Коваленко Ю. О. Механізм реалізації інноваційного потенціалу України в умовах світової фінансової кризи / Ю. О. Коваленко // Экономика Крыма. – 2011. – № 1. – С. 36–41.

Ж23390

8. Круглянко А. В. Основні тенденції розвитку Чернівецької області у післякризовий період [Електронний ресурс] / А. В. Круглянко // Вісн. Чернів. торг.-екон. ін-ту. – Електрон. дані. – 2011. – Вип. 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchtei/2011_1/NV-2011-V1_14.pdf. – Назва з титул. екрана.

Ж72705

9. Круглянко А. В. Шляхи покращення економічного становища регіонів України у післякризовий період / А. В. Круглянко, А. Ю. Полянська // Вісн. Чернів. торг.-екон. ін-ту. – 2012. – Вип. 1. – С. 87–93.

Ж72705

10. Луцков В. О. Вплив світової фінансової кризи на структуру утворення валової доданої вартості в Україні [Електронний ресурс] / В. О. Луцков // Вісн. Чернів. торг.-екон. ін-ту. – Електрон. дані. – 2012. – Вип. 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchtei/2012_1/1-2012-2.pdf. – Назва з титул. екрана.

Ж72705

11. Макогон Ю. В. Украина: выход из кризиса / Ю. В. Макогон // Екон. вісн. Нац. техн. ун-ту України «КПІ». – 2011. – Вип. 8. – С. 58–64.

Ж72699

12. Полунєєв Ю. Механізм підвищення конкурентоспроможності економіки України в посткризовий період / Ю. Полунєєв // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 9, ч. 3. – С. 241–244.

Ж70845

13. Рудницька О. В. Аналіз причин виникнення фінансово-економічної кризи в національній економіці / О. В. Рудницька // Екон. вісн. ун-ту : зб. наук. пр. учених та асп. / ДВНЗ «Переяслав.-Хмельниц. держ. пер. ун-т ім. Григорія Сковороди». – 2011. – № 17/2. – С. 151–154.

Ж73720

14. Рудницька О. В. Антикризові заходи національних господарств та виклики для економіки України в посткризовий період [Електронний ресурс] / О. В. Рудницька // Екон. вісн. ун-ту : зб. наук. пр. / ДВНЗ «Переяслав.-Хмельниц. держ. пер. ун-т ім. Григорія Сковороди». – Електрон. дані. – 2011. – № 1 7 / 1 .
–http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2011_17_1/Rudnitskaia.pdf. – Назва з титул. екрана.

Ж73720

15. Снігова О. Ю. Старопромислові регіони України в післякризовий період: проблеми ефективного розвитку / О. Ю. Снігова // Економіка промсті. – 2011. – № 1. – С. 14–20.

Ж16378

16. Федулова Л. Науково-технологічний та інноваційний процес в Україні: тенденції в кризових ситуаціях / Л. Федулова // Економіст. – 2011. – № 1. – С. 24–27.

Ж15978

17. Шавкун В. М. Глобальна фінансово-економічна криза та її вплив на економіку України / В. М. Шавкун // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. Сер. 2, Екон. науки. – 2011. – № 2, т. 3. – С. 228–231.

Ж69410

18. Шмігельська З. К. Криза в Україні: характеристика, наслідки, пропозиції / З. К. Шмігельська // Вісн. Ун-ту банк. справи Нац. банку України. – 2011. – № 3. – С. 3–5.

Ж100128

19. Khadzhyrov I. V. Post crisis dynamics of foreign economic activity of Ukraine's regions in 2009–2011 / I. V. Khadzhyrov // Екон. вісн. Донбасу. – 2011. – № 4. – С. 179–182. – Англ.

Ж25176

Бізнес. Підприємництво. Ринок

20. Базилінська О. Я. Вплив фінансової кризи на фінансовий стан підприємств малого бізнесу в Україні / О. Я. Базилінська // Вісн. Черніг. держ. технол. ун-ту. Сер.: Екон. науки. – 2011. – № 1. – С. 111–116.

Ж69271

21. Белінська Я. В. Міжнародні ініціативи групи країн G-20 щодо підвищення конкурентоспроможності у посткризовий період та можливості їх застосування в Україні [Електронний ресурс] / Я. В. Белінська // Економіка. Управління. Інновації. – Електрон. дані. – 2011. – № 2. – http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2011_2/11byvzvvy.pdf. – Назва з титул. екрана.

22. Булана О. О. Бюджетно-податкові механізми стимулювання посткризової активізації підприємницької діяльності / О. О. Булана // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 2. – С. 53–62.

Ж23373

23. Вудвуд В. В. Державна політика сприяння розвитку суб'єктів підприємництва в умовах фінансової кризи в Україні / В. В. Вудвуд, В. В. Чернівчан // Вісн. Чернів. торг.-екон. ін-ту. – 2011. – Вип. 1. – С. 102–107.

Ж72705

24. Іващенко М. В. Інституціональні характеристики споживчої поведінки домогосподарств на українському ринку в умовах кризових явищ в економіці / М. В. Іващенко // Вісн. Ун-ту банк. справи Нац. банку України. – 2011. – № 3. – С. 70–73.

Ж100128

25. Сопрун Н. В. Телекомунікаційні компанії України в умовах світової економічної кризи [Електронний ресурс] / Н. В. Сопрун, Т. В. Сакалош // Екон. вісн. Нац. техн. ун-ту України «КПІ». – Електрон. дані. – 2012. – Вип. 9. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evkpi/2012/4GalEk/25.pdf. – Назва з титул. екрана.

Ж72699

Інвестиції

26. Ковальова О. А. Управління трансформаційними процесами інвестиційної діяльності банків у посткризовий період / О. А. Ковальова // Вісн. Ун-ту банк. справи Нац. банку України. – 2011. – № 1. – С. 185–188.

Ж100128

27. Марцин В. С. Необхідність державного регулювання інвестиційних процесів в умовах виходу з кризи / В. С. Марцин // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. Сер. 2, Екон. науки. – 2011. – № 2, т. 2. – С. 83–88.

Ж69410

Фінанси. Банки. Грошовий обіг

28. Бобиль В. В. Вплив грошово-кредитної політики на банківський сектор в умовах фінансової кризи / В. В. Бобиль // Экономика Крыма. – 2012. – № 1. – С. 76–80.

Ж23390

29. Буковинський С. А. Глобальна фінансова нестабільність: інституційні ризики для грошово-кредитної політики України / С. А. Буковинський, О. Л. Яременко // Екон. теорія. – 2012. – № 2. – С. 52–62.

Ж24845

30. Галапуп Н. Вплив фінансової кризи на діяльність банківських установ України / Н. Галапуп, Г. Головач // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 1. – С. 360–364.

Ж70845

31. Грудзевич Я. В. Необхідність інституційних змін як чинник детінізації фінансового сектору в посткризовий період / Я. В. Грудзевич, Х. Ю. Борусевич // Вісн. Ун-ту банк. справи Нац. банку України. – 2012. – № 1. – С. 46–48.

Ж100128

32. Дмитрик Ю. В. Сутність і причини виникнення банківської кризи / Ю. В. Дмитрик // Вісн. Ун-ту банк. справи Нац. банку України. – 2011. – № 2. – С. 137–140.

Ж100128

33. Кельдер Т. Л. Економічна безпека банківської системи України в умовах глобальної фінансової кризи / Т. Л. Кельдер, Л. В. Худолей // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. – 2012. – № 2. – С. 181–185.

Ж23244/екон. та підпр.

34. Косоков В. А. Проблеми підтримки ліквідності комерційних банків НБУ в умовах кризи / В. А. Косоков // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. – 2012. – № 1. – С. 202–206.

Ж23244/екон. та підпр.

35. Лактіонова О. А. Аналіз подолання накопичених дисбалансів у сфері управління валютними і процентними ризиками в реальному секторі економіки України в посткризовому періоді / О. А. Лактіонова, О. О. Українська // Економіка і організація управління : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 11. – С. 13–28.

Є73258

36. Ребрик Ю. Рання діагностика кризи ліквідності банку на основі розрахунку композиційного індикатора / Ю. Ребрик // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 9, ч. 3. – С. 258–262.

Ж70845

37. Роль державного регулювання у подоланні банківських криз / В. П. Ільчук, Я. В. Жарій, Є. Г. Желдак, В. В. Оліхейко // Вісн. Черніг. держ. технол. ун-ту. Сер.: Екон. науки. – 2011. – № 3. – С. 265–274.

Ж69271

38. Слобода Л. Фінансовий ризик-менеджмент банків України в посткризовий період / Л. Слобода, М. Шморгай // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 1. – С. 360–364.

Ж70845

39. Сорочківська З. До питання фінансової безпеки банку в умовах світової економічної кризи / З. Сорочківська // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 1. – С. 404–408.

Ж70845

40. Фатюха В. Аналіз факторів, що спричинили виникнення кризи банківської системи України / Вікторія Фатюха, Людмила Оката, Лілія Оката // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 9, ч. 3. – С. 293–296.

Ж70845

41. Федосік І. М. Вексель – крок до виходу з кризи / І. М. Федосік, А. О. Асеева // Вісн. Ун-ту банк. справи Нац. банку України. – 2011. – № 1. – С. 193–196.

Ж100128

42. Фінансові інститути та фінансові ринки: посткризові трансформації : (за матеріалами конференції) // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 2. – С. 152–155.

Ж23373

43. Чирак І. Вплив фінансової кризи на банківську систему України / І. Чирак // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 1. – С. 421–424.

Ж70845

44. Шкодін І. В. Проблеми розвитку інфраструктури фондового ринку України в посткризовий період / І. В. Шкодін // Вісн. Ун-ту банк. справи Нац. банку України. – 2012. – № 1. – С. 31–35.

Ж100128

Праця

45. Додонов О. В. Вплив інноваційної активності у сфері праці на розвиток регіону в умовах сучасної фінансової кризи / О. В. Додонов // Економіка та право. – 2011. – № 3. – С. 96–103.

Ж23548

46. Ізюмцева Н. В. Організація системи мотивації банківського персоналу в умовах посткризового розвитку економіки / Н. В. Ізюмцева, Г. В. Мирончук // Вісн. Ун-ту банк. справи Нац. банку України. – 2012. – № 1. – С. 270–283.

Ж100128

47. Третьякова О. В. Система організації оплати праці в кризових умовах / О. В. Третьякова, Є. В. Нікітішін // Экономика Крыма. – 2011. – № 1. – С. 443–447.

Ж23390

Економіка підприємства

48. Антонюк О. О. Прогнозування кризових явищ на підприємстві через призму показників ліквідності та платоспроможності / О. О. Антонюк // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. – 2011. – № 6. – С. 121–126.

Ж23244/екон. та підпр.

49. Нусінова Я. Діагностика кризового стану підприємств з використанням показника запасу власного капіталу / Я. Нусінова, Є. Мішук // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 9, ч. 1. – С. 225–228.

Ж70845

50. Семенов Г. А. Фінансова стратегія підприємства в умовах економічної кризи / Г. А. Семенов // Екон. вісн. Донбасу. – 2012. – № 1. – С. 136–149.

Ж25176

51. Ярошук О. Оцінка загрози фінансової кризи на підприємстві / О. Ярошук // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 9, ч. 3. – С. 382–385.

Ж70845

Промисловість

52. Ізмайлова Н. Оцінка стану дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств гірничо-металургійного комплексу України в умовах економічної кризи / Н. Ізмайлова // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 9, ч. 1. – С. 131–137.

Ж70845

53. Сталінська О. Проблеми та перспективи розвитку гірничо-металургійного комплексу України в посткризовий період / О. Сталінська, А. Волочко // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 1. – С. 188–191.

Ж70845

54. Чентуков Ю. І. Розвиток чорної металургії України в умовах кризи / Ю. І. Чентуков // Економіка пром-сті. – 2011. – № 4. – С. 82–86.

Ж16378

55. Юрик Н. Є. Аналізування та оцінювання основних факторів впливу на кризовий стан машинобудівного підприємства / Н. Є. Юрик // Вісн. Чернів. торг.-екон. ін-ту. – 2011. – Вип. 1. – С. 192–197.

Ж72705

Агропромисловий комплекс

56. Вдовенко Л. О. Вплив кризи на фінансове забезпечення аграрного виробництва [Електронний ресурс] / Л. О. Вдовенко // Вісн. Харк. нац. аграр. ун-ту ім. В. В. Докучаєва. Сер.: Екон. науки. – Електрон. дані. – 2011. – № 7.

– Режим доступу:
http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnuu_ekon/2011_7/pdf/08.pdf. – Назва з титул. екрана.

57. Герасимчук Н. А. Конкуренентоспроможність аграрного сектору України в умовах світової продовольчої кризи [Електронний ресурс] / Н. А. Герасимчук // Економіка. Управління. Інновації. – Електрон. дані. – 2011. – № 2. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2011_2/11gnaspk.pdf. – Назва з титул. екрана.

58. Малаєва Т. В. Сучасна криза агропромислового комплексу України та шляхи її подолання / Т. В. Малаєва // Економіка розвитку. – 2011. – № 4. – С. 32–35.

Ж24201

59. Свіцка С. Б. Основні проблеми та напрями подолання кризи фінансових ресурсів сільськогосподарськими підприємствами / С. Б. Свіцка // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. Сер. 2, Екон. науки. – 2010. – № 2, т. 3. – С. 186–190.

Ж69410

Транспорт

60. Іванчук С. Методичні основи оцінювання антикризової стійкості автотранспортних підприємств в Україні / С. Іванчук // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 2. – С. 167–174.

Ж70845

61. Козицька Г. В. Формування товарної політики автомобілебудівного підприємства в умовах фінансово-економічної кризи / Г. В. Козицька // Екон. вісн. Донбасу. – 2011. – № 2. – С. 138–142.

Ж25176

62. Панченко О. І. Засоби автомобільного транспорту як об'єкт транспортного страхування в умовах фінансово-економічної кризи / О. І. Панченко, Х. І. Штирхун // Вісн. Черніг. держ. технол. ун-ту. Сер.: Екон. науки. – 2011. – № 3. – С. 289–297.

Ж69271

Внутрішня торгівля

63. Катана А. В. Проблеми та перспективи розвитку внутрішньої торгівлі продовольчими товарами у післякризовий період / А. В. Катана // Вісн. Чернів. торг.-екон. ін-ту. – 2011. – Вип. 3. – С. 303–309.

Ж72705

64. Чорний Т. Я. Аналіз чинників та тенденцій розвитку роздрібно торгівлі в Україні у посткризових умовах [Електронний ресурс] / Т. Я. Чорний,

І. Г. Черданцева // Вісн. Чернів. торг.-екон. ін-ту. – Електрон. дані. –2012. – Вип. 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchtei/2012_1/1-2012-32.pdf. – Назва з титул. екрана.
Ж72705

Галузі невиробничої сфери

65. Буйко О. В. Услуги по размещению в условиях мирового финансового кризиса / О. В. Буйко // Экономика Крыма. – 2011. – № 4. – С. 269–272.
Ж23390

66. Головачук Т. І. Тенденції розвитку ресторанного бізнесу Чернівецької області в умовах кризи [Електронний ресурс] / Т. І. Головачук, Ю. О. Шевченко-Котенко // Вісн. Чернів. торг.-екон. ін-ту. – Електрон. дані. – 2012. – Вип. 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchtei/2012_1/1-2012-33.pdf. – Назва з титул. екрана.
Ж72705

Для нотаток

Підп. до друку 16.01.2013.

Формат 60x84/16. Друк офс. Ум. друк. арк. 4,88.

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3